Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Үнэмнай 1921 оной ноябриин 21-һээ гарана. | № 255 (18278) | 1989 оной ноябриин 5, воскресени | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Советэй хоёрдохи сесси

ЭРХЭТЭДЭЙ ПЕНСИЙЕ ХУУЛИИН БА СОЦИАЛЬНА ТАЛАҺАА НАЙДАМТАЙГААР ЛАБ ХАНГАХА

СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Н. И. РЫЖКОВОЙ хэһэн элидхэл

Арадай депутадууд!

Миллион совет хүнүүдэй аша түһэдэй энэ дурадхагдах хуули СССР-эй Верховно Советэй тус сессиин табигдаһан бүлэг проектнүүд соо социально-политическа ба экономическа ниитэ удха шанартай байдар бидэнэй проектыдаа хэлсэжэ эхилхэеэ. Эрхэтэдые пенсеэр СССР-эй шэнэ аһай бүхы арад, нэн материальна байдалые дэмжэдэг тон хэрэгтэй, хэрэгтэй эрхим һайн обществодоо зонхүүнүүд, үндэр наһатай инвалидууд, тэжээлдэгшэдэй бүлэнэр ехэ ойдалтайгаар хүлеэнэ.

Шэнэ хангалгые шэнээр эрхэ тухай асуудал ниидхэгдэхээр болоно. Энэ асуудалые хүнүүдэй аша туһада иимэ удаан энэнэй олохон хуушараа, бодото таарахаяа болёо. Эдэ хэлэбэл, гүрэнэй манай Конституциндаһаһан хэрэгжүүлэгдэһэн фонднуудыг хангалганууд бодоһоо тиимэ бэшэ бодоно.

Пенсеэр хангалгын хуулие үндэһөөрнь шэнэлэх гээшэ шухала удха шанартай гэжэ үзэнэ. 1985 оной апрель һарада тэмдэглэгдэ һэн. Тиихэдэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум энэ асуудалые түрүүшынхээ тодо хурсаар табиһан байгаа. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ эсэй урда тээ хүдэлмэришэдэй, алба хаагшадай, колхознигуудай болон тэдэнэй бүлэнэрэй пенсинүүдэй доодо захын хэмжээнүүдые дээшэлүүлэх талаар зарим хүсэлэл оролдолгонууд гаргагдаһан байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Хуулиин проектын бэлдэгдэжэ байха үедэ иимэ хүдэлмэри ябуулагдаба. Имагтал үнгэрэгшэ жэлдэ пенсидэ нэмэлтэ түлбэринүүд 55 миллиард түхэриг гэжэ хэлэхэ ёһотойбди. 1980 онойхитой сасуулхада, эрэ 1,7 дахин ургаа. Тэрээнһээ гадна, дайнай ба ажалай ветерануудта, инвалидуудта, наһа бараһан сэрэгэй албатадай бүлэнэртэ элдэб хүнгэлэлтэнүүд тогтоогдонхой.

Хүн зонийе пенсеэр хангалгын асуудалай орёо хурса байһые правительство ойлгодог байгаа, мүнөөшье ойлгоно. Гэбэшье эндэ ниитын ажабайдалай бүсад ямаршье һалбарида орходоо, бидэ өөһэдынгөө шидхэбэринүүдтэ экономикын арга боломжонуудһаа, тэрэнэй хүгжэлтын ба ашаг үрын эршэ дэлисэнүүдһээ дулдыдадаг байнабди. Имагтал эдэ эрхэ нүхэсэлнүүд пенсинүүдэй эгээл дээдэ хэмжээндэ, салин хүлһэнэй ургалтаһаа уламжалан, тэдэнэй дээшэлэлгэдэ, рознично сэнгүүдэй нэмэлгэдэ, эсэсэй эсэстэ — бүхы ороной хүн зоной ажабайдалай хэмжээнэй хубилалтада сэхэ нүлөөлдэг.

Мүнөө би-хаһан тоо, баримтануудые дурдахамни. Тэдэнние тайлбарилһанайше үлүү. 1988 ондо хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай пенсиин дундуур хэмжээн 86 түхэриг, харин колхознигуудай пенси һарадаа 54 түхэриг байгаа. Сэхыень хэлэхэдэ, эдэмнай тиимэшье ехэ бэшэ гээшэ ааб даа. Гэбэшье һуудал байдалай улам хүндэржэ байһан ушар энэ талаар ехэ нүлөө үзүүлнэ. Эндэ байдалаа тад ондоогоор харуулхые хүсэһэнэй хэрэггүй. Эгээл тиимэһээ ажаһуудалай айхабтар орёо байһые хараада абажа, хуулиин проектые зохёон табилгада хандабабди.

Имагтал мааналдай дурадхаһан хуулиин проектын тиимэ вариантые шэлэлгэдэ шидхэхы үүргэ нүлөө үзүүлһэн ушар ёһые ойлгуулһан байдалые эхиндэ манай орон дотор талаһаань харуулхын тула үшөө хэдэн баримтануудые дурдахамни. Юрэдөөл, байгша оной эхиндэ манай орон дотор табадахи хүн бүхэн пенсионер байгаа. Ажал хэхэ аргатай зуун хүнэй 37-ниинь пенсионернүүд юм. 1980 ондо ажал хэхэ аргатай зуун хүнэй ойрдоол 32-ынь пенсионер һэн. Эли бодо ургалта боложо байна.

Магад, эдэ бүхы тоо, баримтануд шэхэндэ хажараар, һонигүйгөөр соностожошье болохо юм ааб даа. Тэд эдэнэй саана еөһэд өөһэдынь тодорхой эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэй амиды хүнүүд байна бшуу. Мүнөө 43 миллионһоо дээшэ хүн наһаяа хүсэжэ, 7 миллион шахуу хүн инвалид боложо, 6 миллион хүн тэжээхэ хүнөө алдажа, пенси абана. Эдэмнай тэдэнние ёһын тэдыдэ хубаадарилһан ушар бэшэ. Тэд бодото дээрээ тэдэнэртэ бултандань хүшэр бэрхшээлтэйл. Ажал хэхэ аргатай ондоо хүнэй үгы байһан бүлэнүүдтэ пенсионернүүдтэ ямар хүндэ хүшэр байһандань общество хайша хэрэгээр хандажа шадаха юм гү? Ушарынь юуб гэхэдэ, эндэ материальна байдалай болон ажэлладаг хүн зоной ажабайдалай хубилжа байһан хэмжээнэй хоорондохи саг үргэлжын таһалдал илгаае зайсуулха.

Хоёрдохёор, элдэб категориин ба бүлэгүүдэй хүн зоной социальна һуудал байдалые хангалгада хандасын ниитэ нэгэн байлгые наринаар сахиха. (Орон дотор айхабтар орёо байдал тогтоогдожо, 900 шахуу нормативна актнуудай үндэһөөр эдэб категориин ажалшадта пенсинүүдые тогтоохо асуудалнууд шидхэгдэдэг байгаа).

Гурбадахяар, обществын аша туһада элсүүлэн зорюулһан ажалайнь хэмжээгээр, шанараар пенсинүүдэй хэмжээе тааралдуулан лаб хангаха.

Эсэстээ гол, согсолхы асуудалые шидхэхын тула пенсионернүүдэй материальна байдалые нилээд һайжаруулха, багаар хангагдаһан эрхэтэдэй тоое эрид хороохо шухала.

Тиихэдэ хүн зоной салин хүлһэнэй, ашаг олзын ургалтын шэнжэ шанарнууд, рознично сэнгүүдэй ба улад зоной һуудал байдалые хангалгын тарифуудай хубилалга анхаралда абтаха зэргэтэй. Тиихэтээ хамта элдэб бүлэгүүдэй ажалшадай эд хэрэглэмжын бюджедууд, ороной элдэб нютагуудта ажаһуудаг пенсионернүүдэй, буридэлөөрее, ондо ондоо бүлэнэрэй ашаг олзонууд болон гаргешанууд шэнжэлэгдэхэ ёһотой. Социалис болон хүгжэнги капиталис оронуудай дүй дуршэл мүн лэ анхаралтайгаар шэнжэлэгдэһэн байгаа.

(Эхин. Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ КОМИТЕДТЭ

Мүнөө СССР-эй Верховно Советэй комитедүүдтэ, комиссинуудта зүбшэн хэлсэгдэжэ байһан экономикын асуудалнуудай талаар үндэһэн шухала хуулиин актнуудай дунда Арендэ тухай Хуулиин проектыг баталагдахань дүтэлжэ байна гэжэ Хуулиин, хуули ёһоной бэ гурим журамай асуудалнуудай талаар парламентын комитедэй заседани дээрэ хэлсэгдэбэ.

Зөөри тухай, Газар тухай, Нэгэн ниитэ налог татабари тухай, Социалис предприяти тухай Хуулинуудай проектнүүдтэй хамта Арендэ тухай СССР-эй ба союзна республикануудай Хуулинуудай проектые правительство октябриин эхиндэ парламент дээрэ табяа һэн. Эдэ документнүүд орон дотор экономическа реформын хуулиин үндэһэ һуурние байгуулха ёһотой.

Парламентын комитедэй түрүүлэгшэ **С. С. Алексеев** үгэ хэлэхэдээ, Хуулиин проект бэлэн болгогдожо байна, парламентын энэ сесси дээрэ баталагдан абтаха юм гэжэ тэмдэглэлэ. «Энэ хуули гүйсэд дүүрэн гүрэнэй зонхилолгоһоо гараха арга олгохо байна. Тэрэ орон доторхи экономическа байдалые үндэһөөрнь хубилгаха юм»,— гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Гэхэтэй хамта проект соо шидхэгдээгүй хэдэн асуудалнуудта комитедэй гэшүүд анхаралаа хандуулба. Депутат **К. Д. Любенченко** (Москва) фермнүүдэй ажахынуудта хүдэлмэриин хүсые ажалай халуун хаһада хүлһэлэлгые гуримшуулха дүримые тэрээндэ оруулха шухала гэжэ хэлээ. Хүлһэнэй хүдэлмэриин хүсые хэрэглэхэ эрхэгүй байгаа гээшэ һаа, хүдөө ажахыда арендэ аша үрэ үгэхэгүй байна. Юундэб гэхэдэ, гэр бүлын арендэнүүдтэ ажалай бүтээсэ доогуур юм. Энээн тушаа, мүн ерсалдаатай бүсад зарим асуудалнууд тушаа эсэсэй шиидхэбэриие Верховно Совет баталан абаха.

Гүрэнэй арбитражай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые үргэдхэхэ тухай асуудал парламентын комитедэй мүнөөдэрэй заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Ажахын харилсаанууда хабаадагшадай эрхэнүүдэй лаб хангагдаагүй һаань, парламент дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байһан экономическа хуулинууд аша үрэ үгэхэгүй гэжэ депутадууд тэмдэглэв. Гүрэнэй арбитражай хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэ дээшэлүүлхэ тухай асуудал Верховно Советэй урда табигдаба.

Сүүдэй байгуулалта тухай СССР-эй ба союзна республикануудай хуулинуудай проектые депутадууд мүн лэ хараже үзэбэ.

(ТАСС).

БАЯРАЙ СУГЛААН

Агууехэ Октябриин социалис революцийн 72-дохи жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан Буряадай Гүрэнэй Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрай ордон соо үсэгэлдэр боложо үнгэрбэ.

Баярай суглаанда хабаадагшадай дунда Улаан-Удын ажалша коллективүүдэй түрүүшүүл, партинн, дайнай, ажалай ветерануд. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгшэд, залуушуул олоороо байлсаа.

Алдарта революцийн ойн баяр тухай элидхэл партийн обкомой секретарь Л. Ч. Нимаева хэбэ.

Суглаанда хабаадагшадта һайндэрэй концерт харуулагдаа.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ

Буряад совет театральна искусствые хүгжөөхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай гүрэнэй Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай артист **Сультимов** Доржо Норбосампиловичта Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй арадай артист»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгогдобо.

Арадай уран һайханай творчествые хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө Кабанскын районой Селенгинск посёлогой соёлой байшангай директор **Заболотный** Петр Николаевичта Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгогдобо.

Физкультура болон спорт хүгжеелгэдэ габьяатай байһанайнь, дээдэ классай спортсменүүдые бэлдэһэнэйнь түлөө ЗабВО-гой Буряадай АССР-эхи ахалагша тренер **Махутов** Геннадий Николаевичта Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар **«Физическэ культурын талаар Буряадай АССР-эй габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгогдобо.

Спортивна гайхамшагта амжалтануудые түйлаһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Будаев Борис Дугдановичые — Физкультура болон спортын талаар Буряадай гүрэнэй комитедэй инструктор, спортын уласхоорондын классай мастер,

Позднякова Татьяна Васильевнае — Физкультура болон спортын талаар Буряадай гүрэнэй комитедэй инструктор, спортын уласхоорондын классай мастер.

Үйлэдбэриие хүгжөөхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар Эдэн вольфрам-молибденэй комбинадай удаедахи хүдэлмэрилэгшэдтэ **«Буряадай АССР-эй габьяата инженер»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэнүүд олгогдоо:

Аргунов Виктор Николаевичта — Холтоһоной уурхайн ахалагша геолог.

Елитенко Сергей Григорьевичто — Холтоһоной уурхайн участогай начальник.

Морозов Валерий Ивановичта — Эдэн вольфрам-молибденэй комбинадай парткомой секретарь.

Самодуров Владимир Георгиевичто — шанаржуулгын фабрикын начальник.

Олон жэлэй туршада һайнаар ажаллаһанайнь, үйлэдбэриин үндэр дүнгүүдые түйлаһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиум Эдэн вольфрам-молибденэй комбинадай хүдэлмэрилэгшэдэй **Хүндэлэлэй грамотануудаар** шагнаба гэбэл:

Балалаев Александр Марковичые — шанаржуулгын фабрикын слесарь-электрик,

Буянтуев Иван Дареевичые — Холтоһоной уурхайн складые даагша,

Клиновицкий Станислав Георгиевичые — Холтоһоной уурхайн хүдэлмэришэн.

Криволапов Владимир Ивановичые — шанаржуулгын фабрикын слесарь,

Сокольникова Лидия Васильевнае — шанаржуулгын фабрикын тээрмэнүүдэй машинист.

Гурбан жэлэй саада тээ Баир 10-дахи класс дүүргээд, Долгорма Бадмадоржиевна эхынгээ ороодо һаалишанаар хүдэлжэ захалһан намтартай. Эхэнь Д. Б. Буянтуева 30 жэл һаалишанаар ажаллаад, наһанай амаралтада гараһан юм. Мүнөө Баир Доржиевич Дээдэ Бургалтайн һүнэй фермын түрүү һаалишан юм. Тэрэ Зэдын районой «Мир» колхоз соогоо социалис мүрысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлнэ. Залуу коммунист Б. Д. Буянтуев үнгэрэгшэ жэлдэ даажа абаһан үнсэн бүриһөө 3026 килограмм һү һаажа, районой олохон һаалишадые ахижа гараһан юм. Залуу һаалишан байгша ондо 4000 килограмм һү һааха хүсэлэнтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: һаалишан Б. Д. Буянтуев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ТАБАН ЖЭЛ. ажалай түүгүүшүүл хөөрэнэ

ЖАЖА АБААД, ЗААМГАЙГААР ҮТЭЭХЭ

...и түмэр замда монтеероор хүдэлэг... Тэрэнээ дахаад ажалдань ошолдо... ...им нам шэнги мунсаар сохижо байн... ...ом үзөөд, ноён болоод ябаха бэ... ...аргүйл байна даа, халуун, хүйтэн... ...хусөөрее оролдохо гээшэ» — гээд, ...һанаа алдаха. Эжым багадам үгы, ...үлэһэн абаа ажалдаа, гэртээ ...хубаахадаа, ядалдадаг һэн бээ. ...үгэлхыень шагнаед гү, али түмэр ...ажалые анханай һонигуй мэтээр ...даа гү — юрэдөөл, түмэр замай тех... ...орохогүйб. Барилгашан болохоб ...ороо бэлэйб. «Өөрын ухаан — өө... ...нүүлдэнь халаглаашье һаа, хү... ...элжэ байхагүйш. Өөрөөл мэдэ» ...ебам.

...неск мэргэжэлэй 3-дахи училищи ...нэм. «Улан-Удэтрансстрой» трест... ...лахаар орооб. Тэрэ гэһээр лэ эн... ...ой болоһон коллективтээ, 24 жэл ...б Дурсамаар, хадуумаар юумэн ...ай яһала байгаа, мүнөөшье бии. ...табан жэл хүдэлөөд байхадаа, бри... ...томилогдоо нэм. Бүри һаянай, үн... ...арада бригадир-мастерай тушаал... ...ообоб. Бээ даангаар шидхэбэри ...ай, аятай болсо гэжэ һанакаб. ...ан суг хүдэлжэ эхилһэн нүхэд... ...Н. Коваленко, В. Н. Луговских, ...оскалев гэгшэдтэй үнгэрэн үе ту... ...аа хөөрэлдөөбди. Юрэнхыдее, за... ...Зам харилсаанай министерствын ...ааринууд ха юм.

...дороо эгээл ехэ хэмжээнэй ажал... ...ааз, хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэл... ...заводые барилгада хабаадаа, мүн ...хүдэлмэришэдэй ажаһууха бүхэли ...он түхеэрэн байгуулаабди. Энэ... ...өө Улаан-Удын 40-дахи квартал гэ... ...й. 280 һууритай хүүгэдэй саадай, ...х һууритай 18-дахи һургуулиин үү... ...гээ һэн. ЗММК-гай барилгада ха... ...булэг хүнүүд Буряадай АССР-эй ...о Советэй Президиумэй Хүндэлэ... ...отоаар шагнагдаһан юм.

...ее хойшо суг хүдэлдэг нүхэд соо... ...М. Прокопецые амяарлан дурда... ...а Мефодьевна 28 жэлдэ шулуу... ...хүдэлнэ. «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ор... ...шагнагданхай. Эхэнэр хүндэ тон ...ажал гэжэ һанагшаб. Тезд гом... ...ооргыень гансаханшье дуулаагүйб. ...нүхэр Александр Панфилов 834-...СМП-дэ гагнууршан-хабсаргагшаар ...Хоюулаа ортагүй һайн зантай, сэхэ сэбэр хүнүүд. Аннамнай өөр тухайгаа хөөрэхэ, тиимэ юумэ дуулаха огто дурагүй. Мүнөө хубилган шэнэдэлгын сагта хэхэнээ үлүүгээр хэлэ амаа дэлгээдэг зон олошороо гэжэ һанаһаб. Харин манай Анна мэтэ хүнүүд алиб гээд лэ ама алдажа байгаагүйшье һаа, даажа абаһан хэрэгээ даамгайгаар лэ бүтээдэг лэ.

Барилгын хэрэг, эмхидхэл лаб һайн мэдэхэ мэргэжэлтэд, хүдэлмэришэд манда олон. Бригадираар һаяа томилогдоһон О. Ф. Батудаевые нэрлэхэдээ, энэ хүнэй шадал шадабарида үнэн зүрхэнһөө этигэнэб гээд нэмэлтэй. Олон үгэгүй, бригадатаяа заатагүй хэлээ ойлголсодог, заабарилжа бэшэ, зүбшэжэ шидхэбэри абадаг зантай.

Анхан сагта социалис үялганууднай ёһын тэдыдэ абтадаг, бүтэмжэтэй, үгыншье һаань, нюдэ далдалхын тула табигдадаг бэлэй. Мүнөө үялганууднай тодорхой удхатай болонхой. Жэшээлбэл, 2-дохи потогой (манай бригада бүридэлдэнь ороно) энэ жэлдэ хараалһанаа сүм бэлэүүлхэнь тон эли. Жэшээнь, ВСЖД-гэй 100 квартиратай гэр ашаглалгада тушаагдаа, ВАСХНИЛ-ай гэр жэлэй дүүрэтэр түгэсхэгдэхэ.

Коллективэй ниитын ажабайдалда хабаадахаһаа огто арсадаггүйб. Гэбэшье поездын ажалша коллективэй советэй түрүүлэгшээр һүнгахадань, түрүүшээр бага эрэгэ маргаад абааб. Юундэб даа, анхан огто үзэгдөөгүй аргагүй ехэ үялга абаһан, шэб шэнэ юумэнтэй золгоһон шэнги байгааб. Үнэидөөшье тиимэл даа. Поездынгоо жэлэй туршада хэхэ хүдэлмэриин гүрэнэй түсэб эохёон табилсанабди, эд. материалнуудые хубаарилгада хабааданабди. Хүдэлмэришэдэйнгөө һуудал, байдал һайжаруулха хэрэг анхаралһаа алданагүйбди. Мүнөө жэл бригадымнай 4 гэшүүд, онсолбол А. Г. Зубиса, А. Б. Цыбиков, Н. М. Замешаев, В. Ф. Ошаев гэгшэд һайжаруулагдаһан түхэлтэй болбосон гэрнүүдтэ нүүжэ оробо. Байгал дээрэ, Култушная станцида амаралтын өөһэдын баазатай болообди. Нилээн тухашарбашье, түхеэржэ бэлэн болгообди.

Нэгэ асуудалда тогтохо гээ һэм. Штукатур-шэрдэгшэдтэмнай бага механизацийн зүйлнүүд дуталдаа. Эндэмнай гол түлэб эхэнэрнүүд хүдэлнэ, хэды эсэнэб дээ. Жэшээнь, холисо ханада түрхэзд, жэгдэлхэдэ хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүд дутана. Тон юрын юумэн. Улаан-Удын ямаршье заводто бүтээмээр ха юм гээд олон дахин хэлэгдэдэг, тезд огто анхарагдадаггүй.

Мүнөө Элүүрые хамгаалгын министерствын объект дээрэ хүдэлжэ, хүүгэдэй больницада залгалаа баринабди. Анханайшье бидэ гол түлэб социально-соёлой, ажаһуудалай объектнүүдые бодхоодог байгаабди, эдэмнай үйлэдбэрнин байшангуудта орходоо орёогоор бүтэдэг гээшэ. Залуушуул барилгада тон үсөөнөөр ерэнэ. Яажа эдэниие хүнгэн бэшэшье һаа, яаха арагүй дэмбэрэлтэй энэ ажалда хабаадуулхаб? Барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй, училищи болон техникумүүдэй багшанарай энэ үйлэдбэридэ шэнэ халаанине бэлдэхэ тухай ёһотоор бодомжолхо сагынь болоо.

Н. ЛЕВШИН,
«Улан-Удэтрансстрой» трестын барилгахабсаралгын 397-дохи поездын бригадир-мастер.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

ШАМДАХА ХЭРЭГТЭЙ

Республикымнай ажахынуудта ниитын малай үбэлжэлгын хаһа түлэг эхилэнхэй. Загарайн районой Эрхирэгэй совхозой һүнэй комплексын коллектив хаһуусалгатай энэ хаһадаа үнжагайржа, үбэлжэлгэдөө гүйсэд бэлдэжэ үрдеэгүй байнаар. Тус комплексын коллектив фермые даагшаар Ц. Д. Дармажаповые һаяхан һүнгаа һэн. Энэ хумнай үрдань эндэ ветеринараар ажаллажа байһан юм. Тиимэһээ тэрэ эндэхи байра байдалыень һайн мэдэхэ байна бшуу. 1973 онһоо хойшо энэ фермэдэ капитальна заһабарилга нэгэтэшье хэгдээгүй байһан юм. Тиин тэрэнэй ороддолгоор мүнөө жэл эндэ капитальна заһабарилга эхилэнхэй. Малай байрын шала, транспортернуудые, һу һаяха тухеэрэлгэнүүдые, үһа дамжуулха хоолойнуудые һэльбэн шэнэлжэ яһала ехэ хүдэлмэри хэгдэнэн байна. Үшөөшье жэжэ божо юумэнүүд үлэнхэй. Жэшээнь, малайнгаа байрын үүдэнүүдые һэльбэхэ юм. Тиихэдэ үнеэдэй түрэлгын ба шэргэнэн үнеэдэй байха байрануудай шала шэнэлэгдэнхэй. Тиихэдэ тугалай байра үшөө бэлэн бэшэ байнаар. Заһабарилгын ажал хэгдэжэ байна. Эндэ 400 мянган тонно наг шэбхэ хадагалха тухеэрэлгэ бариндажа, хабартаа бэлэн болгогдохоор хараалагдана.

— Совхозой дирекцийн маниие дэмжэжэ, мүнгэ һомолоо һаань, комплексынгоо оршон тойронхиие болбосон түхэлтэй болгожо, тойруулан хорёо харша бариха һанаатайбди. Үшөө тэжээл бүйлуулдаг цехнай үнинэй ашаглагдахаяа болинхой. Мүнөөшье баһал хүдэлхэгүй ха. Хэрбээ совхозой һайн шанартай тэжээл бүйлуулдаг цех шэнээр барюулеа һаань, манай комплексын түйлуа үрэ дүн бүриишье дээшэлхэ байгаа. Юундэб гэхэдэ, һайн тэжээлһээ малай ашаг шэмэ арагүй ехээр дулдыдана ха юм, — гэжэ Ц. Дармажаповые хэлэнэ.

Совхозой дирекциин малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ талаар тодорхой хэмжэнүүдые абажа, арга боломжонуудаа хэрэглэжэ, биш байһан дутуу дунданууд ые түргэн саг соо үседхаа һаань, һайн байгаа. Юундэб гэхэдэ, үнэтэ саг ошожол байна, үшөө үнжагайрхада, хохидолтой гээшэл. Эндэхи малшад үбэлэй тэжээлэй рационоор малаа хооллуулһаар үнинэй. Мүнөө жэлдэ үбһэ, талха, тарианай ургаса муу байжа, ниитын малда тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэгдэжэ шадагдаагүй байна. Эдэнэр мүнөө Хэжэнгын районой Могсохоной совхозһоо сенаж эөөнэ. Тиихэдэ Улаан-Удын спиртын болон пивын заводуудһаа бурдууг асаржа малдаа үгэнэ, һү үйлэдбэрилжэ бэлдэхэ энэ жэлэй түсэб, даабари хэр эзэргэ бэелүүлэгдэжэ байнаб гэһэн асуудалда тус комплексые даагша Цыренданы Дагбаевич иигэжэ хариусеба: —Манай комплекс түсэбэй ёһоор 7290 центнер һү гүрэндэ тушаха ёһотой байгаа. Харин сентябриин 10-да даабаряа гүйсэд бэелүүлээ бэлэйбди, —гэбэ.

Совхозой түрүү һаалишадай нэгэн Д. Доржиев үнеэн бүриһөө 3000 килограмм һү һааха байбал. 3027 килограмм һү һаажа эрхимлэнэн байна. Тиихэдэ залуу һаалишад Б. Баяндуева, Т. Доржиева, М. Дашидоржиева гэгшэд жэлэй дүүрэтэр гурбан мянгатанай эзэргэдэ орохо хүсэлтэйгөөр ажаллажа байнхай. Энэ фермын һаалишад үнеэн бүриһөө 2350 килограмм һү һааха социалис үялга абанхай. Тиин тэдэнэр жэлэй дүүрэтэр 2500 килограмм һү абахаар хараалаһхай.

Совхозой дирекци, партком, профком малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ талаар мэргэжэлтэдэй ажалые хинан шалгажа, горитой туһаламжа үзүүлжэ, анхаралаа хандуулжа байгаа һаань, бүри ехэ амжалта туйлагдахаар гэжэ һанагдана.

Б. БОДИЕВ,
манай корр.

ҺАЙНДЭРЭЙ УРДАХАНА

БҮЛЭНҮҮД АМАРБА

Гусиноозерскын ГРЭС-эй хүдэлмэришэдэй гэр бүлэнүүд амаралтын нэгэ үдэр Пионерский посёлогто ошожо, һайндэр эзэхидхэбэ, зохидоор амарбаа. Эндэ намарай базл, шог ёгто плакадуудай конкурс, хүн зоной захилнуудаар концерт, элдэб хүхюун нааданууд, эдеэ хоол барилга эмхидхэгдэ. ГРЭС-эй хүдэлмэришэнэй хэдэн үедэ үргэлжэлүүлжэ ябаһан гэр бүлэнүүд, ветерануд эндэ тусгаар хүндэлүүлэгдээ һэн.

Бага балшар үхибүүд эндэ угаа һайнаар наадажа, хүхижэ, аба, эжынгээ суг хүдэлдэг хүн зонтой танилсаа юм.

С. БЕЛОБОРОДОВ.

Сэлэнгын район.

ШЭНЭ ГЭРНҮҮДЫЕ ТОЛЛОБО

Социалис хубисхалай һайндэрэй урда тээ Никольский һуурында хоёр квартиратай брус гэр, хирпичээр баригдаһан хоёр квартиратай хоёр гэр ашаглалгада тушаагдаба. Энэ һуурында Шэнэ жэл хүрэтэр табан гэр толлогдохо ёһотой гээд тусэблэгдэнхэй. Тиигээд тэдэ табанай хоёрынь мүнөөдөө хүсэндөө оробо гээшэ. Дүй дуршэлтэй бригадир Николай Иосифович Ерофеев барилгашадые ударидана. Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз эдээндэ модо отолхо газар таһалжа үгэһэн байна. Модо хюрөөдэдэг, харуулдадаг түхеэрэлгэ һаадгүй хүдэлгэдэнэ. Юрэдөө, барилгашадые колхозой хүтэлбэрилэгшэд али болохоороо дэмжэнэ. Эндэ шэнэ гэрнүүдһээ бүридэһэн бүхэли үйлсэ байгуулагдажа тэндэ гол түлэб залуу гэр бүлэнүүд байдаг.

П. БОГДАНОВ.

Мухар-Шэбэрэй район.

СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси

ЭРХЭТЭДЭЙ ПЕНСИИЕ ХУУЛИИН БА СОЦИАЛЬНА ТАЛАҺАА НАИДАМТАИГААР ЛАБ ХАНГАХА

[Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта].

Хуулиин иимэ байгууламжа, тэрээнһээ үндэһэлэн гараһан гол дүримүүд хамтын үргэн ехэ үндэһэ һуури дээрэ зохёогдобо. Түбэй экономическа эургаанууд, профсоюзууд, СССР-эй министерствэнүүд, албан зургаанууд, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд, эрдэм-шэнжэлэлгын институдууд тэрэниие дэмжэһэн байгаа. Хуулиин проектын гол шухала дүримүүдые олохон ажалша коллективүүд зүбшэн хэлсэжэ, дэмжэһэн байгаа гэзэ онсолон тэмдэглэхэ ёнотойб.

Таанадай үзэмжэдэ табигдаад байһан проектын эрдэм ухаанда үндэһэлһэн тухай хэдэн үгэ хэлэхэмни. Пенсиие хубилгахынгаа урда тэ бухы пенсионернүүдэй һуудал байдалые али бухы талаһаань гүнзэгыгөөр шэнжэлээбди гэжэ тэмдэглэгдэдэ һэн. Минии һанахада, энэ шухала хүдэлмэридэ олохон академическэ, һалбари һалбаринн институдууд, дээдэ һургуулинууд хабаадуулагдаһан байгаа. Орон дотор экономикые, хүтэлбэрилгые, социальна ажабайдалые хубилгаан шэнэдэхэхэ, ажалша коллективүүдэй ажехын бүеэ дааһан байдалые үргэдхэхэ үедэ орон дотор болоожо байһан үндэһэн хубилалтануудэ асуудалнуудые шэнжэлхэ үедэ хараада абтаа һэн.

Пенсиие хубилгаха талаар түрүүшын алхам хэгдэ. «Пенсеэр хангалгые, үүн зоной социальна хангалгые һайжаруулха талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай» СССР-эй Хуули 1989 оной октябриин 1-нээ хүсэндэнь оруулагдаа. СССР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съездый үүргэ нүдөөгөөр иимэ алхам хэзбди гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Энэнь нэгэ талаһаа. Нүгөө талаһаа — мүнөө үедэ правительствын тус шэглэлээр тодорхой хүдэлмэри хэзэ байһан дээрэнээ иимэ юумэн бэелүүлэгдэхэ аргатай болоо бшуу.

Хэдэн арбан жилэй хугасаа соо шидхэгдэгүй байһан зорилгонуудые шидхэхэ талаар энэ хуули соо найруулагдаһан гол бодолые совет хүнүүд үндэрөөр сэгнэбэ гэжэ һанаха байнаб. Колхозчигууд болон түрэлэй секторэй хүдэлмэрилэгшэдэй пенсионүүдэй ёно гуримуудай, хэм хэмжээнүүдэй ниитэ нэгэн байгалые, наһа хүсэжэ абадаг пенсионүүдэй доодо захын хэмжээе салин хүлһэнэй эгээл доодо хэмжээнэй 100 процентдэ тогтоохо, хүдэлмэришэд болон мастернуудай пенсионүүдтэ нэмэлтэ тогтоохо талаар хизаарлалгануудые 1990 оной январиин 1-нээ болюулха тухай асуудалые шидхэхэ, дайнай да ажалай ветерануудай, инвалидуудай, тэдэнэй бүлэнэрэй, гараха түрэхэһөө эрэмдэг хүнүүдэй материальна байдалые һайжаруулха тухай эндэ хэлэнэб. Эдэ зорилгонуудта жилдээ дүн хамта 6,5 миллиард түхэриг гаргашалагдаха юм.

Пенсиие хубилгаха талаар түрүүшын алхам хэгдэ. Зүгөөр бидэ энэ орёо шухала, маһай общество дотор орхигдошоһон ехэ асуудалые эрид шууд шидхэхые ороолдохо ёнотойбди гэжэ би хэлэхэ һэм. Тиихэдэ ороной хүн зониие пенсеэр хангалгада үндэһэн хубилалтануудые хэхэ шухала байһан тухай маһай общество дотор саг үргэлжэ табигдадаг һанамжануудые зубшөөнэбди.

Хэрбээ үзэмжэдэ табигдаһан хуулиин проектые иимээр сэгнэхэ болоо һаа, юрэдөөл, пенсиин гурим ороной ажал хэхэ аргагүй бухы эрхэтэдэ хабаатай байхаар хараалагдаа ёнотой. Энээнэй тула хоёр, хоёр түхэлэй пенсинүүдые — урдань хүсэндөө байһан ажалай ба шэнээр бие болгоогдоһон социальна пенсинүүдые — тогтоохоор хараалагдана гэжэ тэмдэглэхэ байнаб.

Хуулиин проектын вариантнуудай нэгые ажалша коллективүүдэй зубшэн хэлсэлгэдэ табихадамнай, ажалай пенсинүүд тушаа эгээл ороо хурса үгэ буляадаата хөөрэлдөөнүүд болоо һэн. Энэ хадаа наһаяа хүсэжэ, инвалид болоод, олон жилдэ хүдэлһэнэй түлөө, тэжээхэ хүнөө алдаһанай түлөө үгтэдэг пенсинүүд гэжэ мэдээжэ ааб даа. Эдэ бүгэдэ гүрэнэй ба кооперативна секторнүүдтэ хүдэлмэритэй, мүн хубиин ажал ябуулгатай холбоотой гээшэ.

Юундэ арсалдаанууд гарааб? Нэн түрүүн хуулиин проектые бэлдэхэ үедэ олохон мэргэжэлтэд, эрдэмтэд эрэшүүлэй 65-тай болоходонь, харин эхэнэрүүдэй 57—58-тайдань пенси олгохо тухай дурадхалнуудые оруулаа һэн. Хараха маягта, эдэ бүгэдэ үндэһэ баримтатай шэнги бэлэй. Энэ талаар хүнэй наһан ута болоо, ажалай эрхэ байдал һайжараа, үйлэдбэридэ хабаатай бухы эмхи зургаанууд түгэс һайжаруулагдаа, эдэ бүгэдэ хүнэй ажаллаха арга боломожые дээшэлүүлгэдэ һайнаар нүдөөлдөг болоо гэхэ мэтын ехэ үндэһэ баримтатай шалтгаванууд дурдагдаа һэн. Хариин ороноондэй ажал ябуулга тухай дурсагдаһаные байха. Жишээнь, США-да, Канадада, Япондо эрэшүүл болон эхэнэрүүд 65-тайдаа, Англидаа, ГДР-тэ эрэшүүл мүн лэ 65-тайдаа, харин эхэнэрүүд 60-тайдаа, ЧССР-тэ эрэшүүл 60-тайдаа, харин эхэнэрүүд 57-тойдоо пенсидэ гарадаг. Тобшолбол, пенсиин наһанай дээдэ захын манай ороноойхиһоо һураггүй дээшээ байһые гэршэлгэн үсөөн бэшэ хэмжэнүүд харуулагдаба.

Бидэ иимэрхүү дурадхалнуудта ехэл болгоомжотойгоор хандабабди. Правительство болон ВЦСПС иимэ дурадхалнуудай эгээл элдэб түхэл шэнжэнүүдые анхаралтайгаар хараха үзэбэ. Юрэдөөл, минии һанахада, ори ганса тон зүб тобшололдо хүрэжэ ерээбди гэжэ һананаб: пенсиин наһанай хэмжээе дээшэлүүлхын тула гүнзэгы үндэһэ баримтануудые олгохо таарамжатай эрхэ байдал манай орон дотор үшөө тогтоогдоогүй байна. Үшөр иимэһээ пенсидэ гаралгын наһанай хэмжээе урдынхяарнь үлөөхэ шухала гэһэн һанамжыемнай СССР-эй Верховно Соведэй сесси дэмжэхэ аабза гэжэ правительство тоолоно: эхэнэрүүд — 55-тайдаа, эрэшүүл—60-тайдаа пенсидэ гараха.

Иимэ шидхэбэри абахадаа, бидэ үшөө иэгэ шухала юумэ хараада абабабди. Хуулиин проектын бэлдэгдэжэ байхада, олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг зарим хэрэгсэлнүүдэй эдэб эсын зэрэб үгэнүүдые, зариндаа али бухы юумэ хараада абаагүй һанамжануудые тунхаглалга ороной зарим нютагуудта, илангаяа нүүрһэнэй бассейнүүдтэ, металлургическа, химическэ ба бусад һалбаринуудай предприятинуудта шахардуу шанга байдал тогтооһон, хёмороо зуришэлдее үүдэхэн байгаа. Тиигэжэ пенсидэ гараха талаар наһанай хэмжээе хубилгаха гэһэн али бухы дурдалга илангаяа орёо хүрсаар хүлеэгдэн абтаа һэн. Хуулиин проект соо хараалагдаһан юумэн ажалшадай хүсэлэнгүүдтэ харюусана гэжэ мүнөө бидэ тодорхойгоор мэдүүлжэ шадахабди гэжэ һананаб.

Мүнөө бухы хуулиин проектын гол зүйлдэ — **пенсинүүдые тогтоолгын шэнэ ёно гуримдэ** орохомни. Олон арбан жилэй хугасаа соо пенсиин хэрэг «жэншэдгүй һайн байна» гэжэ тоолоһоноо уламжалан, би болоһон бухы хэрэгүй, хангалтагүй, буруу юумэ зайсуулха шухала гэһэн гол эрилтэнүүдтэ эдэ бүгэдэ үндэһэлнэ. Имагтал маһай эрхэ байдалда хэрэглэгдэжэ болохо бухы һайн юумэ, Эсэгэ ороной ба дэлхэйн ажал хэрэгүүдһээ бухы һайн юумэ абаха хэрэгтэй. Энэ ёно гуримые зохёоходоо, бухы юумэ тон тааруу зохидоор, бодото байдалда үндэһэлэн хэрэглэхэ шухала. Хэдэн вариантнууд зүбшэн хэлсэгдээ һэн. Маһай һанахеда, хоёр гол эрхэ нүхэсэлые — ажалай стажые, хэһэн ажалайнь эзргээр материальна урмашуулганууудай хэмжээе, гүйсэд хараада абабабди. Дурадхагдаһан ёно гурим яһала һайн, али бухы юумэ хараада абаһан байна. Тэрэ хуулиин хүсэндээ байлга удаан болзоорто хараалагданхай.

Тэрэнэй түрүүшын, эгээл шухала юумэниинь юу гэхэдэ, хүн бүхэн эртээнһээ, зариндаа хэдэн жэл урда тэ ажабайдалнаа хараада абажа, ямар салин хүлһэнһөө пенси абаха гэршэлбибди гэжэ бодомжолжо эхилдэг гээшэ. Ажабайдал иимэл ха юм даа. Тэрээнһээ хайшаашые ошохогүйш. 1956 ондо тогтоогдоһон дүримэй ёноор һүүлэй арбан жилэйнь удаа дараалан алибаа табан жилэй салин хүлһэн гү, али ажалайнь һүүлшын жилэй салин хүлһэн тоосоондо абтадаг байгаа.

Пенсинүүдэй хэмжээе тогтоолгын иимэ онол аргын ямар юумэндэ хүргэнэниинь бүгэдэндэ мэдээжэ. Олохон ушарта ажал ябуулгынгаа һүүлшын жилдэ салин хүлһэсэ эрид дээшэлүүлхэ талаар али бухы, зариндаа таарахагүй арга хургэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг һэн. Тиигэжэ энэнэй ашаар ехэ пенси абажа болоно. Энэнһээ уламжалан, нэгэ зариман бухы наһан соогоо муугаар хүдэлһэн аад, һүүлшын жилдэ бухы арга хургаа гаргажа мэхэлжэрхидэг, харин үнэн сэхэрэ ажаллаһан нүгөөдэнь эсэсэй эсэстэ түрүүшынхиһээ доошоо пенси абаха ушартай болодог һэн. Энэмнай зуб гээшэгүү? Буруу. Тиимэнэ пенси тогтоохын тула бүри ехэ сагай салин хүлһэ хараада абаагаар хуулиин проект соо дурадхагдана: һүүлэй 15 жилэй удаа дараалан алибаа табан жилые абаха.

Хоёрдохи социальна үнэн зуб бэшэ байлга юуб гэхэдэ, пенсиин хэмжээнэй ба хүдэлмэриин ниитэ стажай хэмжээнэй хоорондохи илгаао тогтоолго мүн. Хуулиин шэнэ проект соо энэ үнэн зуб бэшэ байлгые уседхахые ороолдобобди. Эндэ илгаруулан табилгын хэмжээн тогтоогдоно. Тэрэнэй удхые тобшохоноор иигэжэ найруулжа болоно; ехээр, һайнаар хүдэлһэн хүнэй пенсиин хэмжээн дээшээ байха.

Гэбэшье илгаруулан табилгын хэмжээн тухай хэлэхынгээ урда тэ хуулиин проектэй зохилдуулан, пенсиин түрүүшыч эллжээнэй, «эхинэй» нормые дээгүүр хэмжээнтэй байхаар тогтоохоор дурадхагдана гэжэ ойлгуулхые хүсэнэб. Табан жилэй хугасаа соо һарын дундуур салин хүлһэ тогтоолгодо оролгоһоо уламжалан, пенсинүүдэй хэмжээе доошолуулха ушаар баримтые зайсуулхын тула иимэ юумэн хэгдэнэ. Эндэнээ наһаяа хүсэжэ, пенсидэ гараһан хүнүүдэй пенсинүүдэй үндэһэ һуурин хэм хэмжээн мүнөө үедэ хүсэндөө байһан дүримэй ёноор 50 процентын орондо салин хүлһэнэй 55 процент хүрэтэр дээшэлүүлэгдэхэ байна.

Саашадаа илгаруулгын гол ёнон бэелүүлэгдэжэ эхилхэ байна. Тэрэниие хоёр хэмжээгээр хараха үзэхэ хэрэгтэй. Түрүүшынхиһ хүдэлмэриин стажда хабаатай. Мүнөө хүнэй хэды жэлшье хүдэлөө һаань (25 жэл гү, али 45 жэл), —тэрэнэй пенсиин хэмжээн адли байдаг. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ яашье таарахагүй ёно гуримые үндэһөөрнь хубилгахаар дурадхагдана.

Проект соо хараалагдаһанай ёноор, юрэнхы ёно гуримуудай үндэһөөр пенсинүүдые абахын тула эхэнэрүүдтэ 20 жилэй, эрэшүүлдэ 25 жилэй ажалай стаж байха эзргэтэй. Хүдэлмэриин саашанхи жэл бүхэн пенсиин үндэһэ һуурин хэмхэмжээндэ салин хүлһэндэ нэгэ-нэгэ процентээр нэмэлтэ тогтоогдохоор хараалагдана. Эгээл дээдэ захын хэмжээнэй пенси салин хүлһэнэйнь 75 проценттэй адли байхаар дурадхагдана.

Мүнөө илгаруулгын хэмжээнэй хоёрдохи ёно гурим тухай хэлзе. Тэрэ пенсинүүдэй хэмжээе салин хүлһэнһөө дулдыдуулан тогтоолгодо хабаатай юм. Эндэ салин хүлһэнэй доодо захын хэмжээн үндэһэ һуурида абтаа. Мүнөө тэрэ 70 түхэриг болоно.

Зай, салин хүлһэнэй доодо захын хэмжээн 70 түхэриг гэе. Эндэнээ асуудал гаража ерэнэ: ямаршье доошолуулгын коэффициентнүүдгүйгөөр пенсинүүдэй хэмжээе тогтоохын тула ямар дээдэ захын хэмжээе абалтай гээшэб? Салин хүлһэнэй доодо захые дүрбэ дахин үдхэһэнтэй адли хэмжээе гэхэ гү, али 280 түхэриг тогтобол, таарамжатай гэжэ тоолонобди. Энэ тоо ямар юумэндэ үндэһэлнэб? Нэн түрүүн энэнь нёдондо жэл арадай ажахыда бии байһан дүнгүүр салин хүлһэнэй хэмжээнһээ—220 түхэриг — дээшээ байна. Энэнь, нэгэдэхеэр. Хоёрдохёор, тэрэ бидэнэй 1993 ондо хүрэхэ эд хэрэглэмжын эгээл тааруу зохид бюджедэй хэм хэмжээндэ байна бшуу.

Тоэд хэрбээ салин хүлһэнэйнь 280 түхэригһөө дээшэ байгаа һаань, юун дурадхагданаб? Эндэл коэффициентнүүдэй гурим хэрэглэгдэжэ эхилнэ, саашанхи 70 түхэриг бухэнһөөнь 85 процентээр, һүүлээрнь 70 гэхэ мэтээр 15 процент хүрэтэр хэмжээнэй хубинь тоологдон гаргагдаха юм. Тиихэдэ пенси тодорхойлхо ниитэ салин хүлһэниинь ямаршье үшарта эгээл бага салин хүлһэнэй хэмжээнһээ 10 дахин дээшэ байха ёнотогүй. Энээниие удаадахи жишээнүүд дээрэ харуулжа болоно.

1-дэхи жишээ

Эгээл бага салин хүлһэнэй 70 түхэриг байхада, пенси тооложо гаргаха салин хүлһэниинь удаадахи хэмжээгээр хараада абтаха болоно:

Салин хүлһэнэй хэмжээн	Пенси тогтоходоо хараада абтана	Пенси тоолон гаргаха салин хүлһэн	Хүдэлмэриин 40—45 жилэй стажтай байхадань үгтэхэ пенсиин хэмжээн (75 процент)
280 түх. (70х4)	100 процент	280	210
350 түх.	280+(70х0,85)	339,5	255
420 түх.	339,5+(70х0,7)	388,5	291
490 түх.	388,5+(70х0,55)	427	320
560 түх.	427+(70х0,4)	455	341
630 түх.	455+(70х0,25)	472,5	354
700 түх.	472,5+(70х0,15)	483	362

Эгээл бага салин хүлһэнэй 80 түхэриг байхада, пенси тооложо гаргаха салин хүлһэниинь удаадахи хэмжээгээр хараада абтаха болоно:

Салин хүлһэнэй хэмжээн	Пенси тогтоходоо хараада абтана	Пенси тоолон гаргаха салин	Хүдэлмэриин 40—45 жилэй стажтай байхадань үгтэхэ пенсиин хэмжээн (75 процент)
320 түх. (80х4)	100 процент	320	240
400	320+(80х0,85)	383	291
480	388+(80х0,70)	444	333
560	444+(80х0,55)	488	366
640	488+(80х0,40)	520	390
720	520+(80х0,25)	540	405
800	540+(80х0,15)	552	414

Ажалай ниитэ стажнаа болон салин хүлһэнэй хэмжээнһээ дулдыдан, пенсиин хэмжээе тоолон тодорхойлгодо үндэһэлһэн пенси тодорхойлхо өөрөл аргын тон нугархей байные эдэ жэшээнүүд элээр харуулжа үгэнэ. Тиихэдээ эдэ бүгэдэнэй үндэһэндэ эгээл доодо хэмжээнэй салин хүлһэн хараада абтана гээшэ. Тэрэ хэдодоо обществын харин анхаралд доро байдаг байгаа, гэхэтэй хамта маһай экономикын ашаг урын ургаха бүри тэрэ хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлэгдэдэг байха. Харин тиимэнээ нэгэ доро, тэнсүүритэйгээр бухы хэмжээнэй пенсинүүд, тэрэ тоодо ажалай эгээл бага пенси болон социальна пенсинүүд ургаха болоно бшуу. Тэдэнэй хэмжээн эгээл бага салин хүлһэнэй хэмжээнтэй батаар холбогдонхой юм. Имагтал энээндэ, хүн бүхэнэй ажалай хубитай тааралдаһан пенси түйлалгадэ, тиимэнээ пенсионно үнэн зуб хангалгада түлбэринүүдэй хэмжээнүүдые тогтоохо талаар эндэ дурадхагдаһан бухы онол арга шэглүүлэгдэнхэй байна.

Эгээл бага салин хүлһэнэй хэмжээнһээ 10 дахин ехэ салин хүлһэнһөө пенсиин хэмжээе тодорхойлгын тула хараада абтадаг салин хүлһэнэй дээдэ хэмжээ зуб байһан тухай нэгэ хэды үгэ хэлэхэм. Эндэ мүн лэ элдэб ондоо дурадхалнууд байнан юм. 300, 400, 500 түхэриг хэмжээн нэрлэгдэдэг байгаа. Тиигэбэшье хуулиин проект дотор мүнөөнэй эрхэ байдалда 700 түхэриг хилэ һүүлэй һүүлдэ шэлэгдэнэн байна. Тоолон тодорхойлһоной ёноор, эдэ хэмжээнэй мүнгэн элдэб ондоо бүлэгэй ажалшадай, нэн түрүүн, дээдэ мэргэжэлтэй мэргэжэлтэд ба хүдэлмэришэдэй, тэрэ тоодо шахтернуудай, металлургнуудай, ехэ ашаанай автомобильнуудай жолоошодой, хүндэ хүшэр сагай үлэриитай рэйсонуудта хүдэлдэг хүдэлмэрилэгшэдэй, аша туһануудые эгээл гүйсэд дүүрэнээр хараада абаха байна. Богонөөр хэлэбэл, энэмнай дунда эзргын салин хүлһэнһөө дээшэ мүнгэ абадаг бухы хүнүүдтэ хабаатай.

Зохёон табигдаһан онол аргын нугархей зохидые элмирхэйлһэн зүйлнүүдэй нэгэн гэхэдэ, салин хүлһэнэй үргалтые ба ажабайдалай үнын индексын **хубилалтые хараадаа абаг** пенсиие дээшэлүүлхэ арга боломожо болоно гээшэ. Салин хүлһэнэй ба үнэ сэнгэй үргалтые хараадаа абан, жэл бүхэндэ пенси дээшэлүүлэгдэхэ гээд хараалагдана. Гэбэшье пенсионерэй салин хүлһэнэй 2 процентһээ доошо бэшэ байха болоно. Иимэ гурим маһай бодото байдалда анха гуруушынхиеэ нэбтэрүүлэгдэбэ гээшэ.

Халһэнэйнь гээ зарим тэды дүн гаргахадаа, пенсиин хэмжээе гуримшуулха эндэ дурадхагдаһан онол аргын залан сэхэ шэнэ шэнжые, тэрэнэй удаан саг соо хүсэндөө байха арга боломжые, гол шухалань гэхэдэ, хүдэлмэриин ниитэ стажтай болон хүн зоной һуудал, байдалай хэм хэмжээнэй дээшэлэгдэй хэмжээнэй дүүлгэдэг хүдэлмэриин стаж

СССР-эй Верховно Советэй хоёрдохи сесси

ЭРХЭТЭДЭЙ ПЕНСИИЕ ХУУЛИИН БА СОЦИАЛЬНА ТАЛАҺАА НАЙДАМТАИГААР ЛАБ ХАНГАХА

...д шууд хубилган шэ... гын үедэ олониитэдэ ... һатай ажалай өөрынгөө ... бүри олон янзын болож... һаниинь эли ааб даа. Х... проект энэ шухала үшөр... раадаа абана. Ажалай х... нэй үндэһөөр ямаршье ... приятинууд болон эмхи... зөөрөөн болон ажахы... лэлгын түхэл маягуудһа... дыдангүй, хаһан бүхы ... мэрынь стаждань оруул... болоно. Колхозуудай ба... кооперативуудай гэшүүн... гаа үндэсэлһэн хэдэлм... всуудал мүн л иимэ гур... шидхэгдэхэ байна.

Пенси тодорхойлходо... раада абтадаг стажда ... ха ажалай ба бусад ажал ... гые мүнөө байһан гур... жэшэхэдэ, Хуулинин про... лэдэ үргэдхэнэ. Тиигэжэ... тэнэй хубинн ажал хэлсэ... рэ тоодо арендаторнууде... лективтэ гү, али тарим... жахыда худэлһан ажалыг... сионно стажда тоологдо... той гээд дурадхагдана... лиин дүримүүдтэй зохилу... эдэ эрхэтэд гүрэнэй соц... страхованиин түлбэринүүд... лэдэг байха ёһотой гээд ... лагдана. Ажал хэжэ ... гүй зөрим бүлэгэй хэ... хойһоһоо харуулһаһан с... худэлмэрнин стажда ... оруулагдахаар хараа... гээшэ.

Бусад илгаанууд бай... ха. Юм. Жэшээнь, мүн... никумүүд болон дэдэ... линуудта һураһан сагы... лай стажда оруулагда... харин эдэ һургуулинууд... хынгоо урда тээ худэлһ... гаа һаань, тэрэнь стажд... дог байна бшуу. Энэ... урдын бүхы хизаарла... дые болоулхаар дура... на. Ажал ябуулгын эдэ... баринуудта мэргэжэлтэ... дэдэг дэдэ һургуули... техникумүүдтэ, техничес... гэжэлэй училищинуудта... бусад һураллалай зураг... һураһан сегынь олонит... һатай ажал гэжэ сэ... ёһотой. Энэмнай эгээл зу... далга гэжэ һаманаб.

Сессиин үзэмжэдэ т... һөн документ дотор ... алба хаагшадые пенсе... гаха асуудалнуудаар т... дурадхалнууд үгы гэжэ... таар хэлэхэ байнаб. ... лаар Хуулинин зохихо... СССР-эй Верховно С... һуулдэ оруулагдаха юм... нэй бэлэдхэл мүнөө ду... жэ байна.

Нүхэд депутадууд!

Пенсионно хангалгын ... нинтын шэнжэһээ энэрхэ... хэлһээ, социальна үнэ... байдалай гол өһонуудһ... дэһэлэн, материальна ... гын тусгаар янза — соц... пенсинүүдые бии болго... радхал правительство... ВЦСПС оруулна. Ямар... шалгагаанаар ажалай... абаха эрхэтэй болоо... нүүдтэ тэрэ тогтоогдо... гаһаа хойшо инвалидуу... һан хүнүүд иимэ пенс... нүүдэй тоодо орохо... пенсээр хангадаха ... хүнүүдэй нинтэ тоо 1... лион шахуу болоно, ... эрхэ нүхэсэлнүүдһээ, тэ... до ажал хэжэ шадахагүй... һаннаань, социальна пе... дэй хэмжээн дүгдыдах... шээнь. І группын инва... та, багаһаа хойшо ... байһан хүнүүдтэ, 16 ... наһанай үхибүүд-инва... наһанай эгээл бага ... 100 процент хэмжээтэй... группын инвалидуудта, ... рэйэн эхэнэрнүүдтэ ба... һатай эрэшүүлдэ. мүн ... хүнөө алдаһан байгаа... үхибүүн бүхэндэнь ... пенсинүүдэй эгээл бага ... нэй 50 процент хэмжэ... социальна пенсинүүд ... дохоор хараалагдана. ... пын инвалидуудта ... эгээл бага пенсиин ... хэмжээтэйгээр соци... синүүд тогтоогдохоор ... лагдана.

Социальна пенсинүүд... жээнүүд дэмы нигэжэ ... доогүй. Тэдэниие тод... ходоо, үгрэнэй зүгһ... үзүүлэгдэхэ багахан ... туһаламжа болохо гэж... лоһон байнабди. Нинт... хинүүд, арадай депут... нютагай Советүүд, ... Гэхэ зуура, эдэ бу... баадажа, оролдолго ... олон янзын дэмжэлгэ... бэл, энэ туһаламжа... той нэмэри хэхэ арга... дэнэр иимэ эрхэнүүдэ... хангалгынай.

Хуулинин шэнэ про... радхахадаа, бүхы пенс... нүүд, тэрэ тоодо тус ... үшөө хүсэндээ ороогүй... хада пенсидэ гарахе ... шье урдань тогтоогдо... синүүдые шэнээр тоолг... гуулха зэргэтэй гэжэ ... абаһан байгаабди. Па... дорхойлхын тула 19... январиин 1-һээ урда... жэлһээ, үгыншье һаа пе... тооһон жэлэй урда... жэлһээ һарын дунда... салинһаа тоолон гарга... лохо. Мүн урда тээнь ... тогтоогдоһон салин... үндэһэ болгон абажа... Тус Хуулине дурадхагд... бэрнь абаха гү, али ху... тануд болон нэмэлт... оруулха гү гэжэ Верхов... вет шиидхэхэ. Айхабта...

(Түгэсхэлынь 3-дахи нү...

...д Эхниинь 1-дэхи, ...рнуудта).

...хэгдэхэ болоно, хэг... ...дэшье. Бэлэдхэлэй ... ...жэ ябуулганууде... ...талаар социальна ... зургаануудай уялга... ...одорхойлһон тогтоол ... Министрнүүдэй Совет ... ...ханхай.

...эмжээгээр ажалай, ... ветеранууде, ажал ... ...агуй бусад эрхэтэ... ...циальна талаар лаб ... ...гэшэ манай обще... ...гэшүүдэй социаль... ...ые һайжаруулха эр... ...гэжэ тоолохо хэ... ...рэнэй экономическа ... ...онуудта нэн ту... ...лэлгэн. Тезд ороной ... ...гансал түбэй зур... ...түсэлэл ородлогто... ...мэ хангалга хнзаар... ...эргэтэй. Үнэхөөрөө... ...жахыда худэлһан ажалыг... ...сионно стажда тоологдо... ...той гээд дурадхагдана... ...лиин дүримүүдтэй зохилу... ...эдэ эрхэтэд гүрэнэй соц... ...страхованиин түлбэринүүд... ...лэдэг байха ёһотой гээд ... ...лагдана. Ажал хэжэ ш... ...гүй зөрим бүлэгэй хэ... ...хойһоһоо харуулһаһан с... ...худэлмэрнин стажда ... ...оруулагдахаар хараа... ...гэшэ.

Бусад илгаанууд бай... ...ха. Юм. Жэшээнь, мүн... ...никумүүд болон дэдэ... ...линуудта һураһан сагы... ...лай стажда оруулагда... ...харин эдэ һургуулинууд... ...хынгоо урда тээ худэлһ... ...гаа һаань, тэрэнь стажд... ...дог байна бшуу. Энэ... ...урдын бүхы хизаарла... ...дые болоулхаар дура... ...на. Ажал ябуулгын эдэ... ...баринуудта мэргэжэлтэ... ...дэдэг дэдэ һургуули... ...техникумүүдтэ, техничес... ...гэжэлэй училищинуудта... ...бусад һураллалай зураг... ...һураһан сегынь олонит... ...һатай ажал гэжэ сэ... ...ёһотой. Энэмнай эгээл зу... ...далга гэжэ һаманаб.

Сессиин үзэмжэдэ т... ...һөн документ дотор ... ...алба хаагшадые пенсе... ...гаха асуудалнуудаар т... ...дурадхалнууд үгы гэжэ... ...таар хэлэхэ байнаб. ... ...лаар Хуулинин зохихо... ...СССР-эй Верховно С... ...һуулдэ оруулагдаха юм... ...нэй бэлэдхэл мүнөө ду... ...жэ байна.

Нүхэд депутадууд!

Пенсионно хангалгын ... ...нинтын шэнжэһээ энэрхэ... ...хэлһээ, социальна үнэ... ...байдалай гол өһонуудһ... ...дэһэлэн, материальна ... ...гын тусгаар янза — соц... пенсинүүдые бии болго... радхал правительство... ВЦСПС оруулна. Ямар... шалгагаанаар ажалай... абаха эрхэтэй болоо... нүүдтэ тэрэ тогтоогдо... гаһаа хойшо инвалидуу... һан хүнүүд иимэ пенс... нүүдэй тоодо орохо... пенсээр хангадаха ... хүнүүдэй нинтэ тоо 1... лион шахуу болоно, ... эрхэ нүхэсэлнүүдһээ, тэ... до ажал хэжэ шадахагүй... һаннаань, социальна пе... дэй хэмжээн дүгдыдах... шээнь. І группын инва... та, багаһаа хойшо ... байһан хүнүүдтэ, 16 ... наһанай үхибүүд-инва... наһанай эгээл бага ... 100 процент хэмжээтэй... группын инвалидуудта, ... рэйэн эхэнэрнүүдтэ ба... һатай эрэшүүлдэ. мүн ... хүнөө алдаһан байгаа... үхибүүн бүхэндэнь ... пенсинүүдэй эгээл бага ... нэй 50 процент хэмжэ... социальна пенсинүүд ... дохоор хараалагдана. ... пын инвалидуудта ... эгээл бага пенсиин ... хэмжээтэйгээр соци... синүүд тогтоогдохоор ... лагдана.

Социальна пенсинүүд... жээнүүд дэмы нигэжэ ... доогүй. Тэдэниие тод... ходоо, үгрэнэй зүгһ... үзүүлэгдэхэ багахан ... туһаламжа болохо гэж... лоһон байнабди. Нинт... хинүүд, арадай депут... нютагай Советүүд, ... Гэхэ зуура, эдэ бу... баадажа, оролдолго ... олон янзын дэмжэлгэ... бэл, энэ туһаламжа... той нэмэри хэхэ арга... дэнэр иимэ эрхэнүүдэ... хангалгынай.

Хуулинин шэнэ про... радхахадаа, бүхы пенс... нүүд, тэрэ тоодо тус ... үшөө хүсэндээ ороогүй... хада пенсидэ гарахе ... шье урдань тогтоогдо... синүүдые шэнээр тоолг... гуулха зэргэтэй гэжэ ... абаһан байгаабди. Па... дорхойлхын тула 19... январиин 1-һээ урда... жэлһээ, үгыншье һаа пе... тооһон жэлэй урда... жэлһээ һарын дунда... салинһаа тоолон гарга... лохо. Мүн урда тээнь ... тогтоогдоһон салин... үндэһэ болгон абажа... Тус Хуулине дурадхагд... бэрнь абаха гү, али ху... тануд болон нэмэлт... оруулха гү гэжэ Верхов... вет шиидхэхэ. Айхабта...

(Түгэсхэлынь 3-дахи нү...

синүүдые бии болгохо, пенсионернүүдэй медицинскэ хангалгын талаар элдэб хүнгэлэлтэнүүдые, байрын ба коммунальна хангалгын түлбэриин талаар хүнгэлэлтэнүүдые тогтоохо. Түлишын, эдэ хоолой зүйлнүүдэй, хубсаһа хунарай, түрүүшын ээлжээнэй бусад эд бүраанай үнэ сэнгые буулгаха гэжэ зүбшөөгдэнэ. Пенсионернүүдэй, нэн түрүүн шадал багатай, ганса бэе хүнүүдэй, бага наһанай үншэн үхибүүдэй болон инвалидуудай һуудал байдалые, ажалай эрхэ нүхэсэлнүүдые һайжаруулгада шэглүүлэгдэнэн бусадшье хэмжээнүүдые республикануд абаха эрхэтэй.

Ажалша коллективүүдшье энэ хэрэгтэ хабаадаха эрэгтэй. **Предприятинуудай ажахын тоосоондо шэлжэн орожо**, тэдэнэй олзо доходой саг үргэлжэ дэгэшэлжэ байхада, өөнэдынгөө мүнгэ зөөрөөр ажалай ветеранууда һуудал байдалые һайжаруулха олохон асуудалнуудые шиидхэхэ арга олгоно. Хуулинин проект соо эдэ бүгэдэ хараада абтанхай. Худалмэрилэгшэдэй оруулһан ажалай хубитые, ажалай стажые хараада абан, предприятинуд ажалай түлбэридэ зорюулагдаһан мүнгэ зөөрөөнөө пенсинүүдтэнь нэмэлтэ тогтоохо эрхэ предприятинуудта үгтэнхэй. Хэрбээ хүнгэлэлтэтэй пенсеэр хангагдаха эрхэ хэрэглэдэггүй һаань, таарамжагүй эрхэ байдалда худэлдэг хүнүүдтэ пенсинүүдые болзорһоонь үрид тогтоохо. Бусадшье нэмэлтэ түлбэри түлэхэ, мүн тэрэшэлэн социальна хүгжэлтэдэ зорюулагдаһан мүнгөөр коммунальна ба ажаһуудалай хангалгын түлбэриин талаар элдэб хүнгэлэлтэнүүдые бии болгохо.

Нүхэдүүд!

Пенсионно реформо бэелүүлхэ шухала асуудалнуудай нэгэниинь гэбэл, тэрэнэдэ **мүнгэ һомололго** болоно. Уридшалан тооложо гаргаһанай ёһоор, энэ зорилгоор жилдэ 29 миллиард түхэриг хэрэглэгдэхэ байна. Пенсионно хангалгые һайжаруулха талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүд туһай баталан абтаһан хуулине бэелүүлгэдэ шэглүүлэгдэнэн 6,5 **миллиард түхэриг мүнгэн** эндэ хараада абтаагүй.

Иимэ сасуулга хэбэл, хэгдэхэ гаргашануудай хэмжээнүүд тухай шүүбэрилжэ болохо. Арбадахи табан жилдэ бүхыдөө арадай һуудал байдалые һайжаруулха талаар гүрэнэй зүгһөө бэелүүлэгдэнэн хэмжээ ябуулганууда оройдоол 15 миллиард түхэриг хэрэглэгдэнэн байгаа. Байгша табан жилдэ 16 миллиард түхэриг гаргадахаар хараалагданхай. Мүнөө гүрэн түрэмнай нэгэ мүнэн 29 миллиард түхэриг һомолхонь гэзэ. Социальна хангалгада зорюулагдаһан гаргашануд, мүн салин хүлһэ дээшэлүүлхэ, бага салинтай хүдэлмэрилэгшэдэй налогуудые бага болгохо ба болюулха, үхибүүдтэй айлнуудта түһаламжа шангадхаха, хүн зоной медицинскэ хангалга һайжаруулха талаар гүрэнэй хэһэн бүхы гаргашануд арбадахи ба байгша табан жилнүүдээр хэрүүлагдаһан тоонууд соо хараада абтаагүй.

Урдахи табан жилдэ арадай һуудал байдалые һайжаруулха талаар гүрэнэй хэмжээ ябуулгануудта хэгдэнэн гаргашануудтай адли мүнгэ зөөри гансал пенсионно реформо бэелүүлхын тула хэрэгтэй болохо.

Мүнөө үедэ предприятинуудай болон колхозуудай оруулһан түлбэриин мүнгөөр, мүн тэрэшэлэн гүрэнэй бюджедэй мүнгэ зөөреэр бүридхэгдэдэг гүрэнэй страхованиин бюджет ба колхознигуудай социальна страхованиин түбэй фондһоо мүнөө үедэ пенсинүүд түлэгдэдэг.

Һомололгын таһархай олон газарчуудай орондо **ороной пенсионно нинтэ нэгэн жаса** байгуулжа, тэндэнэ пенсинүүдые түлэхэ бүхы гаргашануудые хэхэ гээд Хуулинин проект соо дурадхагдана. Тогтоогдоһон тарифуудаар социальна страхованиин зорилгоор предприятинуудай, эмхи зургаануудай, колхозуудай, бусад кооперативуудай оруулһан мүнгөөр, мүн тэрэшэлэн хубинн ажал хэдэг эрхэтэдэй страховой түлбэриин мүнгөөр, мүн гүрэнэй бюджедэй мүнгөөр тус жаса бүридхэгдэхэ ёһотой.

Пенсинүүдэй хэмжээнүүдые, мүн тэдээнэй холбоотой гаргашануудые горитойгоор ехэ болгоходо, социальна страхованиин талаар предприятинуудай болон эмхи зургаануудай түлбэринүүдэй тарифууд ехэ болохо байна. Шэнэ пенсинүүдые тогтоохын тула энэ зорилгоор ажалай түлбэриин жасаһаа хэгдэдэг түлбэриие дунда эзэгэнь 12-һоо 30 процент хүрэтэр ехэ болгохо хэрэгтэй гэжэ тоолгонууд харуулаа. Зарим социалис ба хүгжэнги капиталис оронуудта түлбэринүүдэй иимэрхүү процент тогтоогдонхой. Тиихэдэ олохон оронуудта социальна страхованида хүдэлмэриишэд өөнэдөө хабаздаг. Жэшээнь, Болгарида түлбэриин юрэнхы хэмжээн 30 процент, ГДР болон Англида —32, ФРГ-дэ—36, Францида ба Италида 40 процент болодог.

Пенсионно реформын айхабтар ехэ хэмжээе, тэрэниие бэелүүлгэдэ ехэ мүнгэ зөөри хубаарилха хэрэгтэй байгые хараада абажа, хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууде шета шатаар үнэгэрэхэ, 1991 оной январиин 1-һээ эхилээд, 1992 ондо энэ худэлмэриие түгэсхэхэ хэрэгтэй гэжэ бодонобди.

Эдэ жилнүүдтэ шата бүхэнөөр бэелүүлэгдэхэ эзэргэтэй тодорхой хэмжэнүүдые Хуули баталан абаһанай һуулээр Верховно Совет болон правительство тодорхойлхо эзэргэтэй.

Хэрбээ СССР-эй Верховно Соведэй түс Хуулинин проектые байһан ссонь һайшаан дэмжээ һаань, бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлын тула ойрын сагта хэблэлдэ толилхо хэрэгтэй.

Нүхэд депутадууд!

Иниитын үйлэдбэриин ашаг үрые үндэнөөрнь һайжаруулха ба экономическа залан сэхэ реформо саашадань хүгжөөлгын асуудалнуудтай экономикые социальна шэглэлтэй болгохо асуудал нариилаар холбоотой гэжэ ерэхэ жилэй түсэбые гүнэзэгыгөөр зүбшэн хэлсэлгэ элэзр харуулаа. Экономикын бүхы һалбаринуудта ажаны ашаг үрэтэйгөөр эрхилхэ асуудатай социальна политикын сэхэ холбоотой бэйлгань арбан гурбадахи табан жилдэ манай худэлмэриин гол шэглэл болохо эзэргэтэй. 1990 оной гүрэнэй түсэбэй зорилгонуудые бидэ бүгэдэ элеэр ойлгонобди. Арадай ажахын бүхы һалбаринууд бэлэн бэшэ асуудалнуудые шиидхэхэ болоно. Үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, хүн зоной социальна байдалые һайжаруулха зорилгонууд шиидхэгдэхэ эзэргэтэй.

Арадай һуудал байдалые һайжаруулха талаар түбэй газарһаа хэмжээ ябуулганууде бэелүүлхын тула 1990 ондо бюджедһээ 13,4 миллиард түхэриг хубаарилха тухай шиидхэбэри СССР-эй Верховно Соведэй түс сесси дээрэ баталан абтаа гээзэ. Энэнь юун гэһэн удхатайб гэбэл, ерэхэ жилэй эсэс тээшэ бүхыдөө табан жилэй туршада энэ зорилгоор гүрэнэй хэһэн гаргашануд 26 миллиардһаа дээшэ болохо. Энэнь арбан нэгэдэхи табан жилэй гаргашануудтай, мүн байгша табан жилэй анханай түсэбүүдтэй сасуулхада, 10 миллиард түхэригөөр ехэ болохо

Пенсн тухай шэнэ Хуули баталан абалга, хүн зоной социальна байдалые һайжаруулха талаар бусад зарим хэмжээнүүд хадаа 1995 оной э... ...шэ гансал эзэ шэглэлнүүдээр адагынь 41—43 миллиард мүнгэ гаргашалха арга бии болгоно.

Тезд энээгээр үшөө дүүрэнэгүй. Уридшалан хэгдэһэн сэгнэлтэнүүдэй ёһоор, байгша табан жилэй сасуулхада, ерэхэ табан жилдэ һомололгын түбэй газарнуудһаа хэгдэхэ гаргашануд хоёрһоо үлүүтэйгээр ехэ болоҗо магадгүй.

Нүхэдүүд, иимэ тоонуудые сасуулжа үзэебди: арбан нэгэдэхи табан жилэйхитэй сасуулхада, байгша, табан жилдэ түбэй газарһаа түлэгдэхэ түлбэри 10 миллиард түхэригөөр ехэ болохо, 1990 ондо гүрэнэй бюджедһээ 60 миллиард түхэриг гарза хэгдэхэ, 10 миллиард шахуу түхэриг эрьесэдэ гаргагдаха, гүрэнэй үри шэон 400 миллиард түхэриг болохо байна. Ерэхэ табан жилдэ экономикоёо һагжаруулхын, арадай һуудал байдалые һайжаруулха талаар гүрэнэй хэмжээ ябуулганууда гаргашануудые 30 миллиард түхэригөөр ехэ болгохын тулө ехэ ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхэ болонобди. Гадна эд бараагаар ба хангалгаар хүн зоной эрилтэнүүдые хангаха хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрые тогтууритайгаар хангажа шадахагүйбди.

1991—1995 онуудай гол шэглэлнүүдэй проектыө бэлдэхэдээ, правительство бүхы шухала тоолгонуудые хэһэн байгаа. Иимэ байдал элирээ. Хэрбээ байгша табан жилдэ орон соомнай нөөсэлэгын жасын ба үйлэдбэриин бэшэ барилгын нөөсэнүүдэй 100 миллиард түхэригөөр ехэ болгогдохо, тэрэнэй 26 процентнь түбэй газарһаа бэелүүлэгдэхэ хэмжээ ябуулганууда гаргашалагдаха һаа, арбан гурбадахи табан жилдэ хэрэглэмжын ба үйлэдбэриин бэшэ барилгын жаса 154 миллиардһаа бага бэшэ түхэригөөр гэхэ гү, али 1,5 дахин ехэ болохо эзэргэтэй. Энэ мүнгэнэй 40 шахуу процентнь бидэнэй баталан абаһан шиидхэбэриинүүдые бэелүүлгэдэ хэрэглэгдэхэ.

Гэхэтэй хамта шэнэдхэн үйлэдбэрилгые хангаха национальна доходой нөөсэнүүд байгша табан жилдэ 17 миллиард гаран түхэригөөр, харин ерэхэ табан жилдэ үшөө 8 миллиард түхэригөөр бага болохо.

Энээнэй тулада бидэнэй баталан абаха хуулинуудай үндэһэ һуури дээрэ экономическа шэнэ эрхэ байдалда жахыгаа ашаг үрэтэйгөөр эрхилхэ хэрэгтэй.

Бүхы экономикын, тэрэ тоодо предприятинуудай, эмхи зургаануудай, колхоз, совхозуудай ашаг үрэ дээшэлүүлхэ юрэнхы зорилгонууд бидэндэ мэдээжэ, сэгнэгдэнхэй.

Экономикын бүхы һалбаринуудта ажалай бүтээсые адагынь хоёр дахин дээшэлүүлхэ, хүсэндөө байгаа үйлэдбэриин хүсэнүүдые хэрэглэлгэдэ эрйд хубилалта бэелүүлхэ, жасын гарзаяа харюулха ябадалые хангаха хэрэгтэй. Байгша табан жилдэ арадай ажахыда бүхыдөө жасын гарзаяа харюулха хэмжээн 8,5 процент унаһан байгаа һаа, тэрэниие болгохын тулө ехэ ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхэ болонобди. Гадна эд бараагаар ба хангалгаар хүн зоной эрилтэнүүдые хангаха хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрые тогтууритайгаар хангажа шадахагүйбди.

1991—1995 онуудай гол шэглэлнүүдэй проектыө бэлдэхэдээ, правительство бүхы шухала тоолгонуудые хэһэн байгаа. Иимэ байдал элирээ. Хэрбээ байгша табан жилдэ орон соомнай нөөсэлэгын жасын ба үйлэдбэриин бэшэ барилгын нөөсэнүүдэй 100 миллиард түхэригөөр ехэ болгогдохо, тэрэнэй 26 процентнь түбэй газарһаа бэелүүлэгдэхэ хэмжээ ябуулганууда гаргашалагдаха һаа, арбан гурбадахи табан жилдэ хэрэглэмжын ба үйлэдбэриин бэшэ барилгын жаса 154 миллиардһаа бага бэшэ түхэригөөр гэхэ гү, али 1,5 дахин ехэ болохо эзэргэтэй. Энэ мүнгэнэй 40 шахуу процентнь бидэнэй баталан абаһан шиидхэбэриинүүдые бэелүүлгэдэ хэрэглэгдэхэ.

Гэхэтэй хамта шэнэдхэн үйлэдбэрилгые хангаха национальна доходой нөөсэнүүд байгша табан жилдэ 17 миллиард гаран түхэригөөр, харин ерэхэ табан жилдэ үшөө 8 миллиард түхэригөөр бага болохо.

Энээнэй тулада бидэнэй баталан абаха хуулинуудай үндэһэ һуури дээрэ экономическа шэнэ эрхэ байдалда жахыгаа ашаг үрэтэйгөөр эрхилхэ хэрэгтэй.

Бүхы экономикын, тэрэ тоодо предприятинуудай, эмхи зургаануудай, колхоз, совхозуудай ашаг үрэ дээшэлүүлхэ юрэнхы зорилгонууд бидэндэ мэдээжэ, сэгнэгдэнхэй.

Экономикын бүхы һалбаринуудта ажалай бүтээсые адагынь хоёр дахин дээшэлүүлхэ, хүсэндөө байгаа үйлэдбэриин хүсэнүүдые хэрэглэлгэдэ эрйд хубилалта бэелүүлхэ, жасын гарзаяа харюулха ябадалые хангаха хэрэгтэй. Байгша табан жилдэ арадай ажахыда бүхыдөө жасын гарзаяа харюулха хэмжээн 8,5 процент унаһан байгаа һаа, тэрэниие адагынь 5 процент дээшэлүүлхэ хэрэгтэй.

Иниитын ба ямаршье тодорхой үйлэдбэридэ материал хэрэглэлгые хоёр дахин бага болгохо. Арбан гурбадахи табан жилдэ национальна доходто металл хэрэглэлгые 20 процент, элшэ хүсэ хэрэглэлгые 12—13 процент хороохо зорилго табигдана. Үйлэдбэриин капитальна һомололтонуудай ашаг үрые дээшэлүүлхэ гэхэгү, али ашаглалгада оруулагдаһан предприяти бүхэнэд удельнэ капитальна гаргашануудай хэмжээе хороохо тухай онсолон хэлэхэ хэрэгтэй. Экономикые социальна шэглэлтэй болгожо байхадаа, шэнэдхэн үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ нөөсэнүүдые бүридхэдэг национальна доходой хубиие доошолуулангүй байжа аргагүйбди. Инвестиционно һалбариие гуримшуулхын хажуугаар үйлэдбэриин капитальна һомололтонуудые хэрэглэлгын ашаг үрые мүнөөнэйхиһее 1,5-һаа бага бэшээр дээшэлүүлгые туйлаха гээшэ арбан гурбадахи табан жилэй эгээл орёо хүшэр зорилго болохо.

1995 он тээшэ промышленна үйлэдбэриин юрэнхы хэмжээндэ «Б» бүлэгэй хубиие, ерэхэ жилдэ хараалагдаһан 28 проценттэй сасуулхада, 33 процент ехэ болгохо эзэргэтэйбди. Ерэхэ табан жилдэ рознично эд бараанай ургалтые адагынь 2 дахин, хүн зондо үзүүлэгдэдэг түлбэритэй хангалгые 1,7 дахин ехэ болгохо эзэргэтэйбди. Энэ тоонуудта таанадай анхаралые хандуулха байнаб. Юуб гэбэл, эдэ ургалтануд хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангажа эхилхэ арга олгохо.

Нүхэд депутадууд, пенси тухай манай Хуули ба социальна бусад бүхы ехэ ехэ хэмжээнүүд арад зоной аша тиһада алба хэхэ эзэргэтэй гэжэ тоолодог һаа, энэ ехэ диалектическэ хэрэгтэй хоёрдохи хубиие — ашаг үрэ, байгууламжын хубилалтануд, эрдэм-техникын дэбжэлтэ гэһэн асуудалнуудые ойлгохо эзэргэтэйбди.

Ажаллажа, хэрэгтэй мүнгэ зөөри олоогүй һаа, тараяха юумэн байхагүй гэжэ өөһэдтөө ба арад зондоо сэхыень хэлэхэ ёһотойбди. Ороной экономическа хүгжэлтэдэ туйлаһаһан бодото туйлалтануудһаа таһархай һайн һайхан һанаашалгануудаар мүнөө хамтын оролдолго гаргажа байһан хүн зоной байдалые муудуулжа болохобди.

Энээгээр үгэеэ дүүргэхэ байгааб. Тезд бүхы обществын һанаае зобоодог, экономикын хүгжэлтэдэ ехэ муугаар нүлөөлдэг, арадай ажахын байдалые муудуулдаг зуйлнүүд тухай хэлэнгүй байжа болоногүй. Ажалай зүришэлдөөнүүд, ондоогоор хэлэхэдэ, забастовконууд, ямаршье үүяа лозунгнууд ба эрилтэнүүдэй табигдадаг байгаашье һаань, эсэсэй эсэстэ эгээл хойшолуулашагүй социальна асуудалнуудые шиидхэхэ талаар гүрэнэй арга боломжонуудые хаһана. Энэнь манай обществын шадал багатай хүнүүдэй байдалые муу болгоно, энэнь гомдолтой.

60 миллионһоо дээшэ пенсионернүүд, тэрэ тоодо 10 миллион ганса бэе пенсионернүүд тоологдодог. Һуудал байдал һайжаруулха талаар манай орон дотор хараалагдажа ба бэелүүлэгдэжэ эхилһэн хубилалтануудые тэдэнэр ехэ этигэл найдалтайгаар хүлеэн абана. Тезд гүрэн түрэ социальна талаар хамгаалжа, наһатай хүнүүдтэ тэниглэн, хангагданги байдал лаб хангажа шадаха гү гэһэн асуудал тэдэниие ехээр һанаата болгоно.

Манай эрхэтэдэй һанаата болоһые гүнэзыгөөр ойлгожо, бодомжотой алхамуудые хэхые, үбгэд хүгшэдэй, үхибүүдэй, инвалидуудай тэжээхэ хүнөө алдаһан гэр бүлэнэрэй, эдэбхитэйгээр ажаллажа шадахагүй хүнүүдэй ерээдүйдөө этигэл түгэс байхын тула бүхы юумэ хэхыень правительство ороной бүхы ажалшадта хандана.

«СССР-эй эрхэтэдэй пенсионно хангалга тухай» правительствын ба ВЦСПС-эй дурадхаһан Хуулине хаража үзэхыетнай гуйнаб.

УРАН БЭЛИГТЭНЭЙ ШЭНЭ ЭМХИ

...каевай нэрэмжэтэ ...рамын академическэ ...одон соо Буряадай ...Арадай уран бэлигэй ...лагшадай холбосе ...ук 1-дэхи съезд һаг... ...ходэбэ Тус съездын ...дэ республикын 19 ...городой соёлой хү... ...шэдөө 358 делегат ...ан байна. Гадна ...ган бүлэгэй уряа... ...ыг олон байгаа. Тэ... Киргизай ССР-эй ...худалмэрилэгшэд ...амбиев, Т. С. Сатиев, ...ын хизаарай НМЦ-...зрилэгшэ А. Ф. Фе... Усть-Ордын автоно... ...гой түлөөлэгшэ В. Ф. ... Агын автономито ...– Б. Б-Ж. Мункожар... ...шэд хабаадалсаа.

...гаргаһан бүлэгэй ту... ...республиканска ара... ...бүлигэй научно-мето... ...тубэй директор, ...соёлой габьяата ху... ...шэ Н. Ю. Медуев ...рэ элидхэл хэһэн

...ынгаа соёлой ху... ...арадай уран бэли... ...абуулагшадай түйлал... ...элидхэшэ дурдаад, ...лективуудые, түрүү ...нэрлэбэ. Арадай ...ой бүхэсэюзна 3-да... ...альда шэнэ онол ер... ...эрэглэгдэдэг болоо... ...тухай мүн лэ онсолто... ...лбэл, «Байгал» гэжэ ...рс, монгол арадай ...фестиваль гэхэ мэ... ...Гэхэ зуура, эдэ бу... ...һаһан үзэгдэлнүүд ...лэг худалмэрилэгшэ... ...ай уран бэлигтэнэй ...ажалай, нугаршагуй ...үсөөр, шэлэһэн хү... ...ое бүхыгөө үгэдэг ...ашаар бүтэнэ гэжэ ...нүлбэ. Эдэ бүгэдэ ...рөөнэ эхитэй гээшэб ...худалда элидхэлшэ ...арюусахые оролдоо. ...соёлһоо эхитэй бүхы ...ы заншалнууд, һаһан ...арадай гүн сэсэн ...эхитэй һургаалнууд ...а байна гэлсэнэбди. ...уран бэлиг хадаа ...ёһоо эхитэй. Түрэл хэ... ...ын соёлоо марта... ...гэшэ ямаршье ее... ...ногүй, өөрын нюур... ...лэ сугларһан, нэрэ... ...болошоно. Иимэр... ...ай мачей соёлшодой, ...ран бэлигтэнэй ажал ...ь һайнаар нүлөөлиэ... ...худалмэриеэ саар... мэдүүлээ. Гадна республика дотор ажаһуудаг бүхы үндэһэ яһатануудай ээнэд ээнэдынь соёлые, фольклорые, һаһан һайхан заншалнуудые һэргээжэ, залуу үеэндэ хүргэхэ гээшэ манай нанги уялга болохо ёһотой. Арадай уран бэлигэй, уран һайханай худалмэриин саашанхи хүгжэлтэдэ нүлөөлхэ, арад зоной сүлөө сагаа үнэгэргэлгые улам һайжаруулха гэхэ мэтэ зорилгонууд мүн лэ манай холбооной уставай проект соо хэлэгдэнэ гэжэ нухэр Мадуев һанууһан байна.

Загарайн районой Дабаатын ...ой Советэй түрүүлэгшэ, РСФСР-эй соёлой габьяата худалмэрилэгшэ В. Ц. Баторов, ВСГИК-гэй кафедрые дээгша С. А. Добрынин, искусствын ...дахи һургуулиин директор, РСФСР-эй габьяата артистка К. Д. Шулукова, соёлой институтэй доцент, РСФСР-эй соёлой габьяата худалмэрилэгшэ А. М. Герштейн, искусствын 47-дахи һургуулиин директор Э. Б. Атрикова, Буряадай худее ажахын институтэй студентнэрэй «Аялга» ансамблиин хүгэлбэрилэгшэ В. Д. Дэмбаев, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор А. И. Уланов болон бусад нухэд элидхэл зубшэн хэлсэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадахадаа, шэнэ холбоое байгуулха гэһэн дурадхалые халуунаар дэмжэһэн байна. Гадна худалмэридее ушардаг дутуу дунданууды дурдаха зуураа, шэнээр байгуулагдажа байһан холбоон эдэ бүгэдые анхарха бэлэ гэжэ найдаһанаа мэдүүлээ. Мүн тиихэдэ Буряадай АССР-эй Соёлой министерствын РНМЦ-гэй мэдэлэй гү, али тэдэнэй үргэлжэлэл бэшэ, харин ёһотойл зохёохы худалмэришэдэй холбоон болохо ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэдэй олонхид тэмдэглэгдэн байна.

Удаань тус холбооной уставай проект зүбшэн хэлсэлгэ болоҗо, олон дурадхалнууд, заһабэринууд оруулагдаад, эхэ документ баталагдажа абтаа.

Съездын түгэсхэлдэ 62 хүнһөө бүридэнэн тус холбооной правлениин гэшүүд һунгагдаа. Һаяын үдэрнүүдтэ Буряадай АССР-эй Арадай уран бэлигэй ажал ябуулагшадай холбооной правлениин гэшүүдэй эмхидхэлэй пленум үнгэргэгдэхөөр хараалагдаба.

Г. ДАГБАЕВ.

БАЯР ХҮРГЭНЭБДИ

Эдэ үдэрнүүдтэ манай газетын редакцида Яруунын аймагай Романовка тосхонһоо иимэ удхатай телеграмма абтаба:

**«Буряад үнэн» газетын нюурнуудта «Хүлхисөөнэй коммунын хүлгөөн тухай» гэһэн статья гаргаһандатнай баяр хүргэнэбди. Юуб гэхэдэ, 56 жилэй үнгэрэһэн хойношье коммунарнуудай сэхэ сэбэр нэрэ соло олонитын һонорто дахинаа соносогдобо ха юм! Хүндэлэргэ: гушаад онуудай коммунар яб

ХОТО, ХҮДӨӨГЭЙ hОНИН

ХИНАН ШАЛГАГШАД — МАНАЙ АЙЛШАД

Монголой Арадай Республикын Сэлэнгэ аймагай арадай хинагшадhаа бүридэhэн бүлэг манай республикын арадай хиналтын хүдэлмэритэй танилсахаа ерэбэ. Сэлэнгэ аймагай арадай хиналтын хорооной түрүүлэгшэ нүхэр Лхана бүлэгые толгойлно.

Буряадай АССР-эй Арадай хиналтын комитедэй хүдэлмэрилэгшэд тус бүлэгые хоер ороной хилэ дээрэ угтажа абаа. Үглөөдэрынь үглөөнэй арбан часта тэдэнэр республикымнай КНК-гай түрүүлэгшэ И. М. Пытинэй кабинет соо сугларжа, аппарадай хүдэлмэрилэгшэдтэй танилсаhан, ажал хүдэлмэриингее дүй дүршэлөөр андалдаhан байна.

Сэлэнгэ аймагhаа ерэhэн арадай хиналтын хүдэлмэрилэгшэд Улаан-Удын Ленинэй орденто мяханай комбинадта ошожо, тэндэхи гол бүлэгэй хүдэлмэритэй танилсахаhаа гадна консервнэ заводой арадай хиналтын цеховэ бүлэгэй тоосоото hүнгэлтын суглаанда хабаадаhан байха юм.

Улаан-Удэ ерэжэ ябаhан замдаа тэдэнэр Хяагтын болон Сэлэнгын районуудай арадай хиналтын комитедүүдэй хүдэлмэритэй танилсаhан байгаа.

Айлшадкай программынгаа ёhоор, авиационно заводто хүрөө, Загарайн район ошоо. Ябаhан лэ газартаа тэдэнэр өөhэдынгөө хэдэг ажалаар онсо hонирхожо, тодорхой харюунуудые дуулажа, бодото жэшээнүүд дээрэ хаража ябаа. Тэрэнэйнгээ хажуугаар республикымнай ниислэл хотын түүхын удха шанартай, hони hонин газарнуудтай айлшад танилсаhан байха юм.

В. ТОКТОХОЕВА,
манай корр.

ПУТЁВКОНУУДААР ШАГНАГДАА

Недондо жэлэй дүнгөөр дүрбэн мянгатанай клубай гэшүүдээр абтаhан Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой суута hаалишад П. Н. Шамарина П. С. Калашникова хоёр энэшье жэлдэ сагаан эдеэ дэлгэрүүлхэ талаар баhал амжалтатай хүдэлжэ ябана. Эдэ түрүү малшад социалис мүрысөөнэй дүримэй ёноор, үнгэрhэн жэлдэ ажалдаа иимэ үндэр амжалта түйлаhанайнгаа түлөө Севастополь хотоор аяншалха түлөөhэгүй путевконуудаар урмашуулагдаhан байгаа. Тэдэнэр hаяын үдэрнүүдтэ энэ аяншалгадаа мордохоёо бэлдэжэ байнхай.

Социалис мүрысөөнэй дүнгөөр «Искра» колхозой гахайшан А. Н. Лаптева, «Родина» колхозой мал адуулагша В. Г. Варфоломеев, «Заганский» колхозой hаалишан П. Ф. Ланцова гэгшэд мүн лэ иимэ путевконуудаар шагнагдаа. Районой ветлечебницын ветеринарна врач С. Ц. Содномовада «Эрхим мэргэжэлтэн» гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо. Тэрэ Пицунда хото аяншалха туристическэ путевкоор урмашуулагдаhан байха юм.

В. ШИРДАРМАЕВ.
Мухар-Шэбэрэй район.

МАГАЗИН ШЭНЭ ГУРИМДА ОРОБО

Манай район дотор түрүүшынхиеэ ажахын тоосоогоор хүдэлдэг магазин нээгдэжэ, шэнэ гуримаар нэгэ hарын туршада хүдэлмэрилбэ. Эдеэнэй энэ магазинай эд бараанай эрьесын түсэб октябрь hарада 77,5 мянган түхэригтэ хүргэгдөө. Олзо оршонь 5 мянган түхэригтөө үлүү боложо, эдэнэр энэ мүнгэнhөө гэр байрын, элшэ хүсэнэй түлөө түлбэри үгэхэ аргатай. Энэ магазинда зургаан наймаашан, нэгэ хүдэлмэришэн бии. Александр Васильевич Баженов тэрэнике ударидадаг юм. Наймаашад гурбан hарын туршада иимэ гуримаар хүдэлмэрилхэ гэhэн хэлсээ сельпотой баталhан. Хэрэгэй урагшатай байбалнь, саашадаа үргэлжэлүүлжэшье магадгүй. Түрүүшын hарын дүнгүүд яhала hайн, тиимэhээ саашадаашье эд бараанай эрьесын түсэб дүүргэгдэхэ гээд найдагдана.

И. БАДМАЕВА.
Баргажанай район.

ШЭНЭ БАЙРАНУУД ТОЛЛОГДОО

Ахын райондо барилга хэдэг барилга-заhабарилгын участок байгша ондо барилга хэхэ түсэбтэ даабарияа болзорhоонь урид дүүргэбэ. Мүнөө эдэнэр нэгэ миллион 19 мянган түхэригэй хабсаралга-барилгын хүдэлмэри хэбэ.

Үнгэрөөд байhан юнэн hарын туршада уран гартай түс участогай дархашуул хоёр хоёр байратай 14 гэр барижа, ашаглалгада тушаhан байба. Эдэ гэрнүүдынь районой түб hуурин — Орлик тосхондо бодхсогдоо. Эдэнэр мүн ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангадаг комбинадай гараж шулуугаар барижа үгэhэн юм. Дээрэ хэлэгдэhэн барилгануудhаа гадна типографиин хүдэлмэрилэгшэдэй түбхинэхэ хоёр байратай гэр Агуурхэ Октябриин hайндэрэй урда тээхэнэ ашаглалгада тушааба.

Районой түб hуурининие болбосон түхэлтэй болгожо ябаhан эдэнэр спортын зал, хизаар ороноо шэнжэлхэ музейн барилгануудай hуури татажа эхилбэ. Бүхы барилгануудые Баир Эмигеевэй хүтэлбэрилдэг бригадынхид хэнэ.

Мүн районой Ленинэй нэрэмжэтэ, «Коммунизм» колхозуудай Саяан, Хара-Хужар нютагуудта түс тустаа 50 үхибүүнэй hууритай садясли hайндэрэй урдахана толлогдобо.

В. ГАЛСАНОВ.

АЯНШАЛХА ХАhА

hургуулиин намсрай амаралта — оронойнгоо гоё hайхан хотонуудаар аяншалха хаhа. Республиканска 1-дэхи интернат hургуулиин hурагшад Молдавиин ССР-эй ниислэл-Кишинев хото мордобо. Үхибүүдэй Баргажанай байшангай хүбүүд, багаагаа Ленинград хотын сэлмэг шерагаар нюдөө хүжарлахаяа ошонхой. Хурэмхаанай районой Барханай дунда hургуулиинхид Орёл хото руу зорёо. Таллинн хотын түүхэтэ газарнуудые харахаяа Зехааминой районой Михайловын дундэ hургуулиин hурагшад ошонхой. Кабанскын районой Степной Дворец нютагай үхибүүд Красноярск—Шушенска маршрудаар зорижо, Ленинэй сүлэлгэдэ байhан газарнуудаар hонирхохо болоно.

Хүршэ Эрхүүгэй музейгээр, театрнуудаар hонирхохоёо Хяагтын 1-дэхи ба Улаан-Удын 46-дахи дундэ hургуулинуудай hурагшад мордонхой.

П. СУТУРИН,
уласхоорондын залуушуулай аяншалгын «Спутник» бюрогой инструктор.

Республиканска арадай уран бэлигэй научно-методическа түбэй дэргэдэ эмхидхэгдэhэн Зүүн зүгэй арадуудай хатарай «Лотос» гэжэ арадай ансамбль олондо мэдэжэ болонхой. Япон, непал, эиэдхэг, буряад болон бэшэшье арадуудай хатарнуудые энэ ансамблиин басагадай үян нугархайгаар хатархада, харагшад халуунаар угтажа абадаг юм. Республикыи уран hайханай эрхим коллективүүдэй концертнүүдтэ «Лотос» ансамбль хсдодоо хабаададаг байна.

Мүн Буряад оронойнгоо аймагуудаар ябажа, бэлиг шадабаряа харуулхадань, худөөгэй харагшад баартайгаар угтадаг юм. Мүнөошье Октябриин Агуу хубисхалай hайндэрэй урда Ивалгын районой Хурамша нютаг айлшалжа, хатар-наадаяа дэлгээхээр бэлдэжэ байнхай юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Лотос» ансамбль монгол арадай баярай хатар хатаркa.
Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

МВД-hээ МЭДЭЭСЭНЭ

Үнгэрөөд байhан октябрь hарын hүүлшын долоон хоногой туршада республика соо 155 гэмтэ ябуулга болоhон байба. Тэрэ тоодо хоёр хүн алуулhан, хүнэй бэе зорюута хүндөөр гэмтээhэн 14 ушар, хүсөөр тонохон, хулиган аашаа гаргаhан 26, гүрэнэй болон нийтын зөөри хулгайлhан 22, хубиин зөөри хулгайлhан 63, ямсын машина хулгайлhан 8, наркотическа бодосуудые хэрэглэхэ, наймаалха hэдэлгэ гаргаhан 7 ушар элирүүлэгдэhэн байна.

Октябриин 23-най үдэшэ Гусиноозерск хотын үйлсэдэ нэгэндээ нэтэрhэн бүлэг залуушуул басагые сохихынгоо хажуугаар, гартаа барижа ябаhан сүүмхыень буляажа абаhан байба. Мүрдэлгын hүүлээр, радиозаводой хоёр хүдэлмэришэд, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хонишон элирүүлэгдээ.

Октябриин 25-да Улаан-Удэ хотын Трубачеевэй нэрэмжэтэ гудамжада танигдагүй хүн пенсионерэй магазинhаа абаhан гурбан шэл архиие буляажа абаад тэрьелэhэн байгаа. Милицийн хүдэлмэрилэгшэдэй тодоруулхада, энэнь технологическа институдай студент байшоо. Мүн энэ үдэр хүүгэдэй хубсаhа наймаалдаг (Революцийн талмай) магазин соо эхэнэрэй хармаанhаа мүнгэниинь үгы болошоhон байгаа. Бэдэрэлгэ, мүрдэлгын hүүлээр мүнгэ хулгайлhан хүниинь 8-дахи hургуулиин hурагша байба.

Октябриин 26-да Зэдын районой «Октябрьска» совхозой hортуу ябаhан трэкторист Дэрэстэй тосхондо ажаhуудаг нютагайнгаа хүниие хутагаар хадгаа. Тэрэ мүнөө хуулиин хэрюусалгада хабаадуулагдаа. Энэ үдэр 7-дахи номерой трамвай соо эхэнэрэй мүнгэтэй сүүмхэ хулгайлагдаа. Хулгай хэгшэнь урдандаа хэдэн удаа сүүдлүүлhэн «Водоканал» заhабэрилга-барилгын управлениин хүдэлмэришэн байба.

Октябриин 26-да Охтябрьска районой дотоодын хэрэгүүдэй таhаста иимэ мэдээсэл абтаба: «Пассажирнуудые зөөдэг 1-дэхи автопредприятиин жолоошон И. А. Ефремов өөрынгөө «Москвич» машинаар октябриин 21-нэй 10 часта гэрhээ гараhан аад, бусажа ерэгүй». Милицийн хүдэлмэригэгшэдэй бэдэрэлгэ хэхэдэ, Баргажан руу ошоhон 30-дахи километртэ тэрэ машинатаяа шаталhан байба. Мүнөө мүрдэлгэ хэгдэнэ.

Үнэрhэн долоон хоногой туршада hаргын-транспортна 23 аюул болоо. Эндэ 4 хүн наhа бараhан, 25-ниинь гэмтэhэн байна. Мүн энэ үе соо галай 20 аюул боложо, хоёр үхибүүн наhа бараhан байха юм.

Буряадай АССР-эй МВД-гэй пресс-бүлэг.

АЗА ТАЛААН ТУРШАГТЫ!

Улаан-Удэдэ ажаhуугша А. Е. Патрахин «Спортлото» үнинэй наадана. Тэрэ хэдэн дахин 3—4 номерые зуб таадаг байгаа. hаяшаг тэрэзндэ аза талаан эрьежэ, «45-hаа 6-е тааха» гэhэн лотерейн 16-дахи тиражда Патрахин табан биледэй түс түстань табан тоо зүбөөр тааhан байжа, 9 мянган 820 түхэригэй шүүбэри абаба.

«Спортлотогой» тиражнуудые нэгыеньшье алдангүй хабаадаг хүн ехэнхи ушарта шүүдэг гээд ойлгосотой. Республикымнай ниислэл хотын ажаhуугша Г. Е. Егоров нэгэ жэлэй туршада «Спортлото» наадана, гэбэшье нэгэшье тираж алдаагүй, бултандань хабаададаг байгаа. Тиигээд тэрэ «36-hаа 5-ень тааха» гэhэн лотерейн 36-дахи тиражда тоонуудые зүбөөр зуража, 10 мянган түхэриг шүүбэритэй ба «Жигули—ВАЗ-2107» автомобиль эзэлжэhнээ гадуур абаха эрхэтэй мүн лэ болоо.

Аза галаанай тудэашьегүй hаа, ехэзэр голхоронгүй, спортивна лотерейн биледүүдhээ оршологдоhон мүнгэн орон дотор физкультура ба спорт хүгжөөлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадэнат, саашадаашье энэ hонин наадана хабаадахыетнай уряалнабди. Байгша оной 9 hарын туршада манай предприяти суглаhан мүнгэнhөө 114 мянган 200 түхэригые Буряадай республикын спортын Гүрэнэй комитедтэ дамжуулаа hэн. Тиимэhээ спортивна лотерейн аша түлөөр республикада олон шэнэ спортзалнууд, секцинүүд, элүүр энэхэн бүлэгүүд бии болоо.

Б. КОПЫЛЕВИЧ,
«Союзспортлото» нэгэдэлэй Эрхүүгэй зональна предприятиин директорэй орлогшо.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номертo

Буряадай АССР-эй арбан нэгэдхи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси боложо үнгэрөө. Энээн тухай газетэ үншагшадтаа мэдээсээhэн. Сессиин эбшээгэ зүйлдэ иимэ асуудалнууд табигдаhан байгаа гэбэл:

1. Буряадай АССР-эй Конституцидэ (Үндэhэн Хуулида) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай, Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай болон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй hунгалтанууд тухай Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүд тухай.

2. Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай болон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй hунгалтанууд тухай.

3. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые Баталха тухай.

Буряадай АССР-эй Конституцида (Үндэhэн Хуулида) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай, Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай болон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй hунгалтанууд тухай Буряадай АССР-эй Хуулинуудай проектнүүд тухай элидхэл Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **К. К. Шомоев** хэhэн байна, газетын урда удэрэй номерто тус элидхэгдынь хүрэнгыгаар үгтэhэн байгаа. Мүнөөдэрэй номерто элидмэл тушаа үгэ хэлэлгэнүүд үгтөө.

Газетын амаралтын удэрэй номерой дүрбэдэхи нюурта шог ёгто материалнууд үгтэдэг заншалтай. «Котокель тухай танда хоёрэhүү» гэhэн шүүмжэлхы удхатай статьяда харюу эндэ толилогдобо.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

НОЯБРИИН 5-hаа 12 ХҮРЭТЭР

ВОСКРЕСЕНИ, 5
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.20 — Ритмическэ гимнастика. 9.50 — «Спортлотогой» тираж. 10.00 — Үхибүүдтэ зорюулагдаhан дамжуулга. 11.00 — «Советскэ Союзда алба хэнэб!». 12.00—«Үглөөнэй почто» — хүгжэмтэ дамжуулга. 12.30 — Надежда Константиновна Крупская тухай баримтата фильм. 13.25 — Мультфильм. 13.45 — «Уран зураша А. Харитоновой мастерской соо». 14.00 — Кино-мэдээсэл. 15.00— «Хүгжэмтэ киоск». 15.30 — «Элүүр энхэ байлга». 16.15— Мульhэн дээрэхи театр. Уран hайханай хүтэлбэрилэгшэнь — Т. Тарасова. 17.15 — «Сочи—89». Совет дуу гүйсэдхэгшэдэй бүхэроссийн конкурс. 19.00 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.45— Фотоконкурс. 19.50— «Молодой человек из хорошей семьи» — 3 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 22.00 — Время. 22.35 — **Врач-психотерапевт А. М. Кашпировскийн элүүр энхын сеансууд.** 3-дахи дамжуулга. 23.50 — «Хараа бодол».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — «Зарядкада зогсогты!». 9.15—«Путевка в жизнь». — уран hайханай фильм. 11.05—Духовой оркестр наадаха. 11.20— Мультфильм. «Полцарства за коня» — баримтата фильм. 12.15 — «Чужие игры»—уран hайханай фильм. 13.35 — «Сууряан»: долоон хоногой үйлэ хэрэгүүд». 13.50— «Мы все, обязательно посещающие школу». — 13 серитэй уран hайханай фильм. 12-дохи сери. «Возвращение». 13-дахи сери. «Последний зоопарк». 15.50—«Голланди ба голландиинхид». 17.20 — «Хэрбээ ты хүрөө hаа...». 18.05 —СССР-эй МВД мэдээсэнэ. 18.20 — «КВН». Ураалай ба Ташкентын политехническэ институдай командануудай үүлзалга. 20.05— «Юрмала-90»— конкурс. 20.50 — Теннисээр уласхоорондын мүрысөөн. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15 — Эрдэм дэлгэрүүлгын программа. «П» тэмдэгтэй, 1-дэхи хубинь. 22.00 — Время. 22.35 — «П» тэмдэгтэй. 2-дохи хубинь. 00.30 — Шэнэ hонин. 01.00 —«П» тэмдэгтэй». 3-дахи хубинь. 01.15— Теннисээр уласхоорондын мүрысөөн.

ПОНЕДЕЛЬНИК, 6
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00— Баримтата фильмүүд. **9.40—Врач-психотерапевт А. М. Кашпировскийн элүүр энхын сеансууд.** 3-дахи дамжуулга. 10.55—«Манай саад». 11.25—«Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ». 12.25—Хореографическа найруулганууд. 13.15—«Социалис оронуудта». 14.00 — «Проделки близнецов» — үхибүүдтэ фильм. 15.15— Үхибүүдтэ киноконцерт. 16.05 — «Дэлхэй дээрэ хатан эхэнэрнүүд ажаhуудаг». 17.05 — Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «hолонго» гэhэн уласхоорондын VIII фестиваль (Никарагуа). 17.40 — «Ан амитадай аймагта». 18.40 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.40 — «Дрессировщик С. Багуслаев». 20.05 — «Хүгжэм ба моодо». 20.55 — «Молодой человек из хорошей семьи» — 3 серитэй уран hайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00 — Время. 22.35 — Футболой шэнжэлэл. 23.05 — Эстрадна дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Р. Ибрагимов. дуулаха. 9.40 — Мультфильм. 9.55 — Украиньн ССР-эй Гостелерадио. Залуушуулай «Гарт» студи. 10.55 — «Ошибка резидента» — уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 12.05 — «Энэнь дэлхэйн хүнүүдэй hанаае зобооно». 12.20 — «Ошибка резидента» — уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 13.25— Дэбжэлтэ. Мэдээсэл. Соносхол. 13.55 — «Ногоон дэн». 14.55— Мультфильм. 15.15 — Теннисээр уласхоорондын мүрысөөн. 16.25 — Д. Шостакович. «Октябрьда»—2-дохи номерой симфони. 16.45 — «16-тай ба тэрэhээ дээшэ hаhатайшуулда». Хүгжэмтэ дамжуулга. 18.05 — Шэнэ hонин. 18.15 — «Репортицу» — уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 20.20 — Арадай хатарай «Зебо» ансамблиин концерт. Таджигай Үндэсэй Гостелерадио. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15 — «Мүнөө жэлэй байшэг». 21.45 — Баримтата фильм. 22.00 — Время. 22.35 — «Эмбарансо»—уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери.

ВТОРНИК, 7
АГУУЕХЭ ОКТЯБРИИН СОЦИАЛИС РЕВОЛЮЦИИН 72 ЖЭЛЭЙ ОЙ
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Баримтата фильмүүд. 9.40 — РСФСР-эй hайн дуранай духовой оркестрнүүдэй конкурсын лауреадуудай концерт. 10.15 — Баримтата фильм. 10.30 — Москвагай гүрэнэй симфоническа оркестр наадаха. 10.45 — «Вспоминая Ильича» — баримтата фильм. 11.40 — П. И. Чайковский. Серенада. 12.10 — «Миссия» — — баримтата фильм. 1918—1920 Петроградай хүүгэдэй колонидо Америкын Улаан Хэрэгэнэй эмхиин үзүүлhэн туhаламжа тухай. 13.20—Мультфильм. 13.30.— «Очарование романса» киноконцерт. 14.20 — Мультфильм. 14.40—А. Скрябин. 15.55 —**Москва. Улаан талмай. Агуурхэ Октябриин Социалис революцийн 72 жэлэй ойдо зорюулагдаhан сэрэгэй парад ба ажалшадай жагсаал.** 17.00 — «Золотая цепь» — уран hайханай фильм. 18.30 — РСФСР-эй гүрэнэй Пятницкийн нэрэмжэтэ ород арадай академическэ хоорой концерт. 19.05 — Мультфильм. 19.30 — Концерт. 20.10 — «Комиссар» — уран hайханай фильм. 22.00—Время. 23.00 — hайндэрэй дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Хасагуудай дуу, хатарай «Донские зори» ансамблиин концерт. УЛААН-УДЭ. 9.45 — «Ералаш». 9.55— **Советүүдэй талмай. Агуурхэ Октябриин социалис революцийн 72 жэлэй ойдо зорюулагдаhан Улаан-Удэ хотын ажалшадай hайндэрэй жагсаал. hүүлээрнь Буряадай искусствын уран бэлигтэнэй концерт.** МОСКВА. 12.10 — А. Глазунов. Хүгжэм. 12.25 — Баримтата фильм. 13.05 — СССР-эй арадуудай дуу, хатар. 13.35 — Башкирай АССР-эй Гостелерадио. 14.25 — НТМ. Мэдээсэлэй программа. 14.40 — А. Скрябин. Хүгжэм. 14.55 — Москва. **Улаан талмай. Агуурхэ Октябриин социалис революцийн жэлэй ойдо зорюулагдаhан сэрэгэй парад ба ажалшадай жагсаал.** 17.00 — «Голова Горгон». — уран hайханай фильм. — Мультфильм. 18.45 — М. Горов. «Большевики». Москва. «Современник» театрай фильм-зүжэг. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15 — Классическа оперно бүүгээдэй дээжэ. 22.00 — «Мэнэ hуудые бэшэнэбди» гэhэн романсуудые хуудаhануудаар. — «Шура и Просвирняк» — уран hайханай фильм.

СРЕДА, 8
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Баримтата фильм. 9.40 — Гүрэнэй Гнесиннүүдэй нэрэмжэтэ хүгжэмэй-педагогическа институдые дүүргэгшэдэй болон студентнүүдэй концерт. 10.20 — Арадуудай соёл болбосоролой ниилэн нэгэдэлгэ. 10.50 — А. Хачатурян. Концерт. 11.30 — Берегово хотодо (УССР) интернациональна хани барисаанай фестиваль тухай. 12.10 — «Часовщик и курица» — уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 14.25—Баримтата фильм. 15.15 — Эдир дуушадай концерт. 16.15—Киномеридиан. 17.15—Дуунай-инструментальна «Радуница» ансамблиин концерт. 17.35—«Долина предков»—уран hайханай фильм. 18.40—«Бүхы хүнүүд циркдэ дуратай». 19.25—Мультфильм. 20.00—«hайндэрэй үүлзалганууд». Эстрэдна дамжуулга. 21.00—Гэр бүлын телевикторина. 22.00—Время. 22.35 — Ехэшүүлдэ мультфильмнүүд. 22.55—Уласхоорондын теледискотекэ.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Выше Радуги»—үхибүүдтэ фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 11.40—«Үүсхэл» гэhэн дамжуулга. 12.30— Украиньн ССР-эй Гостелерадио. 13.00—«Поэзия садов» — баримтата фильм. 13.30—Камчаткын хоорой академическэ капеллын концерт. 13.45 — Мультфильм. 14.00—В. Ковтунтай үүлзалга. 15.00—РСФСР-эй габьяата артист Евгений Петросянай моно-зүжэг. 16.45 — «Двенадцать» — фильм-балет. 17.40—Зохёохы ажалтанай «Спринтер» бригадын Японоор аяншалга. 18.40—Концерт. — «Киносерпантин». 1-дэхи дубль. 20.40—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 20.55— «Киносерпантин». 2-дохи дубль. «Забытая мелодия для флейты»—уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00—Время. 22.35 — «Забытая мелодия для флейты»—уран hайханай фильм. 2-дохи сери.

ЧЕТВЕРГ, 9
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35 — Мультфильмнүүд. 10.05 — «Комиссар» — уран hайханай фильм. 11.55—Хүгжэмтэ дамжуулга. 12.15—«Ан амитадай аймагта». 13.15 — П. И. Чайковский. «Жэлэй дурбэн саг». 16.35—«Влюбленная рыбка»— уран hайханай фильм. 17.50—М. Равель. «Вальс». 18.05—Мультфильм. 18.15 — Компьютертэй хөөрэлдөөн. 19.00—Партком ба хубилгай шэнэдхэлгэ. 19.35—«16-тай ба тэрэhээ дээшэ hаhатайшуулда». 20.20—О. ба А. Лавровтон. «Следствие ведут знатоки». «Дело № 22. «Мафия»—уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — Время. 22.35 — О. ба А. Лавровтон. «Следствие ведут знатоки». «Дело № 22 «Мафия»—уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 24.00 —«Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 00.20 — «Москва. Кремльhээ хоёр километртэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.45—Ветеранууд дуулана. 10.10, 12.15— Испан хэлэн. 10.40—М. Раухвергер. «Красная шапочка». Москвагай хүүгэдэй хүгжэмтэ академическэ театрай фильм-зүжэг. 12.05—Шэнэ hонин. 12.45—«Егоров Егоров лэ ха юм. Дурбэн жэл үнгэрөөд байхада». 14.15—«Происшествие в каникулы» — үхибүүдтэ фильм. УЛААН-УДЭ. 17.30 — Мультфильм. 17.40 — Байгаалай үмэнэхэ зар дээрэ». 18.45—«Буряад оронь». 19.30—Совет милициин үдэртэ зорюулагдаhан түрүүлэгшэ дамжуулга. 20.30—Киношалганнуудай альманах. 20.50 — Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—Уран зураг. Веприковтоной зохёол бүтээлнүүд тухай. 21.45—«Ангилаа хатар». 22.00—Время. 22.35 — «Имя твое»—уран hайханай фильм. 23.55—Шэнэ hонин.

ПЯТНИЦА, 10
СОВЕТ МИЛИЦИИН ҮДЭР
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Следствие ведут знатоки». «Дело № 22 «Мафия»—уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 12.30 — Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ. 13.30—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «hолонго» гэhэн уласхоорондын VIII фестиваль. 14.05 — Баримтата фильм. 16.35 — «Дубравка» — үхибүүдтэ фильм. 17.55—Монголой Арадай Республикын искусствын уран бэлигтэнэй концерт. 18.30—Ахалагша классайхидта литературна дамжуулга. 19.15—Интерсигнал. 19.45— «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Мультфильмнүүд. 20.30 — Шанарай бүхэдэлхэйн үдэртэ. Политическэ шэнжэлэгшэ Л. А. Вознесенский. 22.00 — Время. 22.35—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.45—Совет милициин уран hайханай коллективүүдэй концерт. 00.15 — «Хараа бодол».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15, 12.15—«Чеховы» — эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.35, 10.35 — Байгаали шэнжэлгэ, 2-дохи класс. 9.55, 10.55—«Зуун жэлнүүдые ходоро аяншалга». 10.05, 11.05— Англи хэлэн. 11.35, 12.35—Хүгжэм. 4-дэхи класс. 12.05—Шэнэ hонин. 13.05—«Шура и Просвирняк» — уран hайханай фильм. УЛААН-УДЭ. 17.30 — Киноочерк. 17.50—«Микрофон хүдэлгэгдэбэ». 18.20 — Байгал. патриотическа хүмүүжүүлхэ туhай. 18.40—«Джазай бэлигтэй». 19.55—«Ах, водевиль, водевиль...»—уран hайханай фильм. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—«Бидэ бүхэдэ хэзээ ябабабди». 21.45—Арадуудай аялга дуунууд. 22.00—«Дэлхэй дүрэ». 23.15—Уhан дээрэ бэгөөр наадалгаар СССР-эй чемпионат ЦСКА ВМФ—«Динамо» (Москва). 24.00—Дэлхэй болоор СССР-эй кубок. «Спартак»—«Динамо» (Минск). 00.25—Шэнэ hонин.

СУББОТО, 11
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—Гэрэй академи. 10.05 —Баримтата фильм. 10.25 — СССР-эй КГБ-гэй хилын хараулай сэрэгүүдэй жэшээтэ оркестрэй концерт. 10.50—«Оршон байгыш, Газар дэлхэймнай!» 11.50—«Уран зураашын портрет». 12.55—«Социалис оронуудта». 13.40—Эрдэм дэлгэрүүлгын кино. 14.40—«Разыскивается Сабина»—үхибүүдтэ фильм. (ГДР). 15.45—Номой яармагаар аяншалга. 16.50 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 17.50 — Совет милициин үдэртэ зорюулагдаhан концерт. 20.40—«Жил певчий дрозд»— уран hайханай фильм. 22.00— Время. 22.35—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.45—«КВН-89». Ленинградай багшанарай болон Донецкын политехническэ институдуудай командануудай үүлзалга. 00.35—«Сочи-89». 1976—1989 онуудай совет дуунай бүхэроссийн конкурсдо илагшадай концерт.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — ГАБТ-ын скрипачнуудай оркестр наадаха. 9.35—«Делегатскаархи музей». 10.05—«Түрүүлэгшэ Кладовой гурбан удэр». 10.35 —«Судьба резидента» — уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 13.05—Мэдээсэлэй дамжуулга. 13.50—Баримтата фильмүүд. 14.30—«Нужна драматическая актриса»—Камчаткын областной драмын театрай фильм-зүжэг. 16.15—«Телесеть чудес в Диснейленде» гэhэн дамжуулга. 17.15—Мультфильм. 17.25—Хүгжэмтэ момент. 18.10—«Восточный фантист»—уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 20.15 — «Арал далайе абаараг». 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—«16-тай ба тэрэhээ дээшэ hаhатайшуулда». 22.00—Время. 22.35 — Баримтата фильм. 22.45—Хоккей. гэрэ СССР-эй чемпионат ЦСКА—«Динамо» (Минск). 00.25—Шэнэ hонин.

ВОСКРЕСЕНИ, 12
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.15 — Ритмическэ гимнастика. 9.45—«Спортлотогой» тираж. 10.00—Үхибүүдтэ дамжуулга. 11.00—«Советскэ Союзда алба хэнэб!» 12.00—«Үглөөнэй почто»—хүгжэмтэ дамжуулга. 12.30—«Дэлхэйе тойрон»—альманах. 12.30 —Онтохондо айлшаар. «Чудесный лес». 15.00—«Хүгжэмтэ киоск». 15.30—Нээмэл үүдэнүүдэй үдэр. 16.15—«Виват, Росси!» 16.55 — Мультфильмнүүд. 17.30 — Концерт. 18.00 —«Худөөгэй ажал хэрэгүүд». 19.00—Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.45—Мультфильм. 20.35 — «Курьер» — уран hайханай фильм. 22.00—«Долоон үдэр». 23.15—«Мүнхэ зуйлнүүд тухай бодолнууд». 23.30—«Неру» — гурбан серитэй баримтата фильм. 1-дэхи фильм. «Становление». 00.35—Мэдээжэ хүгжэмэй hонинууд.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА
МОСКВА. 9.00—«Зарядкада зогсогты!» 9.20 — Мультфильмнүүд. 9.50 — hаhажаал хүнүүдтэ дамжуулга. 10.50 — Эрхүүгэй телестудиин дамжуулга. 11.50—«Сууряан: долоон хоногой үйлэ хэрэгүүд». 12.05—«Светлана Тома». 13.05 —«hүниин тэнгэй урда ба hүүлээр». 14.50—Литературно-уран hайханай «Слово» видеоканалай хуудаhануудаар. 17.50 — СССР-эй МВД мэдээсэнэ. 18.00 Баримтата фильм. 18.25—hурагша басагадые арюун зүб ябадалтайгаар хүмүүжүүлхэ туhай. 18.40—«Джазай бэлигтэй». 19.55—«Ах, водевиль...»—уран hайханай фильм. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—«Бидэ бүхэдэ хэзээ ябабабди». 21.45—Арадуудай аялга дуунууд. 22.00—«Дэлхэй дүрэ». 23.15—Уhан дээрэ бэгөөр наадалгаар СССР-эй чемпионат ЦСКА ВМФ—«Динамо» (Москва). 24.00—Дэлхэй болоор СССР-эй кубок. «Спартак»—